

“GE WEET NIET WAAR GE RECHT OP HEBT”: **TRAJECTEN VAN JONGEREN IN DAK- EN THUISLOOSHEID IN GENT**

Aantal woorden: 20.623

Hebe Van Laethem

Studentennummer: 01700280

Promotor: Prof. dr. Griet Roets

Begeleider: Sophie Samyn

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in het sociaal werk

Academiejaar: 2021 – 2022

Abstract

Hoewel heel wat jongeren in Gent in een situatie van, vaak verborgen, dak- en thuisloosheid leven, is er een frappant gebrek aan kennis over hoe onze samenleving een beter beleid op de situaties van de jongeren kan afstemmen. Deze masterproef probeert meer inzicht te bieden in de specifieke situatie van deze jongeren. Het onderzoek vertrekt vanuit de vraag: welke processen en dynamieken zitten er verscholen achter (verborgen) dak- en thuisloosheid bij jongeren in Gent?

Om hierop een antwoord te vinden, werd vertrokken vanuit de ervaringskennis van de jongeren zelf. Er werd in gesprek gegaan met tien jongeren tussen 13 en 26 jaar met ervaring in dak- en thuisloosheid en met twee professionals die nauw in contact staan met jongeren in die situatie. De dataverzameling gebeurde via een combinatie van semigestructureerde interviews, etnografisch onderzoek en informele gesprekken. De verzamelde data werd aan de hand van thematische analyse geanalyseerd.

Uit de resultaten blijkt dat er een grote wisselwerking is tussen de context van de jongeren en hun agency. Daarnaast maken jongeren zowel gebruik van bestaande formele en informele hulpbronnen alsook van bestaande diensten of openbare ruimte waaruit ze hun eigen hulpbronnen creëren. Ten slotte blijkt dat de jongeren ondanks hun complexe situatie blijven dromen, niet alleen over hun eigen situatie maar ook over een betere samenleving voor jongeren in gelijkaardige omstandigheden.

Dit onderzoek benadert dak- en thuisloosheid vanuit het perspectief van de jongeren zelf. Het is belangrijk hun ervaringskennis mee te nemen in toekomstige beleids- en praktijkontwikkeling. Desondanks ontbreken nog heel wat stemmen van jongeren in dak- en thuisloosheid, zoals die van minderjarigen, meisjes en nieuwkomers. Daarom wordt er gesuggereerd meer aandacht te hebben voor deze jongeren in vervolgonderzoek.

Woord vooraf

Aan de start van het schrijven van een masterproef wordt verteld dat dit een eindwerk is waarin je de verworven denkbeelden en kennis van de voorbije studiejaren in een groot werkstuk verwerkt. Nu weet ik dat dit ook een proces is om nieuwe dingen te leren, te ontdekken en mensen te leren kennen. Een masterproef schrijf je niet op een afgezonderd eiland maar in interactie met andere mensen en de bredere samenleving. Om die reden wil ik een aantal mensen bedanken die een belangrijke rol hebben gespeeld in het tot stand brengen van deze masterproef.

Om te beginnen wil ik de jongeren bedanken die aan het onderzoek hebben deelgenomen. Zij hebben een groot stuk van hun leven op tafel gelegd en zijn open geweest over hun kwetsbare en moeilijke momenten. Zonder hun moed om hun ervaringskennis te delen, zou deze masterproef een lege pagina zijn gebleven. Daarbij wil ik ook de twee professionals bedanken die deelnamen aan het onderzoek om mij mee te nemen in de complexe vraagstukken van jongeren waarmee zij dagelijks geconfronteerd worden.

Ik wil mijn grote dank uitbrengen naar mijn promotor en begeleider. Als promotor heeft prof. dr. Griet Roets me met haar kritische inzichten die aanzetten tot nadenken en grondige feedback doorheen het hele masterproefproces ondersteund. Sophie Samyn heeft me als begeleider helemaal opgenomen in de wereld van onderzoek door steeds bereikbaar te zijn, mij ook op praktisch vlak te ondersteunen, regelmatig feedback te voorzien en mee de thematische analyse vorm te geven.

Aangezien deze masterproef deel is van een project van de Koning Boudewijnstichting, wil ik het hele team bedanken dat aan dit project meewerkt. De vergaderingen en bijeenkomsten zorgden namelijk voor inspirerende stof. Meer specifiek wil ik Lore Dewanckel, dr. Tineke Schiettecat en Evelien Demaerschalk bedanken die ook mee de thematische analyse uitgewerkt hebben voor het project, waar ik voor deze masterproef op verder kon werken.

Omdat het niet eenvoudig was participanten te vinden voor deze masterproef wil ik iedereen bedanken die daar zijn steentje aan heeft bijgedragen. Bedankt aan Simon Allemeersch, voor het opnemen van het filmpje waarin de inhoud van het onderzoek werd uitgelegd. Bedankt aan alle organisaties, praktijkwerkers en andere mensen die dit filmpje hebben verspreid en/of jongeren met ervaring in dak- en thuisloosheid hebben aangesproken over het onderzoek.

Ook wil ik mijn dank uitbrengen aan de praktijkwerkers die deelgenomen hebben aan de focusgroep om hun ervaring met jongeren te delen.

Ten slotte wil ik enkele mensen bedanken die heel dicht bij mij staan. Mijn ouders, voor de tijd die ze in deze masterproef hebben geïnvesteerd om taal- en typfouten eruit te halen, maar vooral voor de tijd die ze aan mij hebben besteed als persoon en om mij het vertrouwen te geven dat ik nodig had. Mijn vriend, voor de morele steun, de technische hulp wanneer computers weer niet doen wat ze horen te doen en voor het luisteren naar mijn verhalen en dilemma's die nu eenmaal bij een masterproef horen. Mijn klasgenoten, en eveneens vrienden, bij wie ik steeds terecht kon met vragen en voor de leuke gesprekken en afleiding.

Toelichting van aanpak en eigen inbreng

Het masterproeftraject startte met het zoeken naar een interessant onderwerp. Gelinkt aan mijn stageplaats bij een vereniging waar armen het woord nemen wilde ik graag onderzoek doen met ervaringsdeskundigen in de armoede en sociale uitsluiting. Vervolgens heb ik me daarin ingelezen en deels de literatuurstudie uitgeschreven, waarin ik ook een paragraaf wijdde aan dak- en thuisloosheid als extreme vorm van armoede. Mijn promotor prof. dr. Griet Roets zag met die paragraaf aansluiting bij een groter onderzoek van de Koning Boudewijnstichting en vroeg me meer daarop te focussen. Omdat ik het zeker zag zitten deel uit te maken van een groter onderzoek, heb ik mijn onderwerp herschreven en op vraag van mijn promotor de probleemstelling aangepast naar de dynamieken achter dak- en thuisloosheid. Daarna liet ze me kennismaken met het volledige onderzoeksteam van het project.

Vervolgens ben ik op zoek gegaan naar gepaste literatuur om de literatuurstudie te herwerken in functie van het nieuwe onderwerp en heb ik de inleiding, probleemstelling en methodologie uitgeschreven. Mijn promotor gaf suggesties voor een betere structuur van mijn tekst en bezorgde enkele passende artikels. Voor de data-verzameling heb ik samen met mijn begeleider Sophie Samyn een filmpje opgenomen. Simon Allemeersch verzorgde de opname ter plaatse en Sophie Samyn verwerkte de verschillende opnames tot een mooi geheel. Met behulp van dat filmpje kon ik dan in contact komen met jongeren om met hen af te spreken.

Voor de data-analyse bezorgde prof. dr. Griet Roets me een artikel dat enorm heeft geholpen aangezien ik nog geen ervaring had met thematische analyse. Daarmee ben ik eerst zelf aan de slag gegaan om codes te geven aan mijn data en overkoepelende thema's te vinden. Vervolgens heb ik de thema's en codes toegevoegd aan de thema's waar Evelien Demaerschalk, onderzoeker voor het grotere project van de Koning Boudewijnstichting, toe gekomen was met haar data. Om de thema's dan grondig af te toetsen op alle data binnen het project heb ik samen met Sophie Samyn, Lore Dewanckel, dr. Tineke Schiettecat en Evelien Demaerschalk nagedacht en gepuzzeld aan de thema's. Op deze manier werden mijn eigen ideeën en de thema's die ik al voor ogen had, uitgedaagd. Uiteindelijk kwamen we tot het schema dat in de methodologie wordt aangehaald. Op basis van dat schema heb ik de resultaten en daaropvolgend de concluderende reflecties kunnen uitschrijven.

Inhoudsopgave

Abstract.....	I
Woord vooraf	II
Toelichting van aanpak en eigen inbreng.....	IV
1 Inleiding	1
2 Probleemstelling	2
3 Literatuurstudie	3
3.1 Armoede	3
3.2 Armoede en de woonmarkt.....	5
3.3 Dak- en thuisloosheid	8
3.4 Jongeren in dak- en thuisloosheid.....	9
3.4.1 (Jeugd)hulpverleners	10
3.4.2 Jongeren zonder verleden in de jeugdhulp	11
3.4.3 Nieuwkomers	11
3.5 Conceptueel kader.....	12
3.5.1 Dynamieken richting dak- en thuisloosheid.....	12
3.5.2 Rechten en hulpbronnen.....	12
3.5.3 Ambities en toekomstdromen.....	13
4 Methodologie	14
4.1 Onderzoekscontext.....	14
4.2 Algemene onderzoeksbenadering.....	16
4.3 Strategieën van dataverzameling.....	16
4.3.1 Ethnografisch onderzoek en interviews.....	16
4.3.2 Focusgroep.....	20
4.4 Strategieën van data-analyse	20
4.5 Ethiek en reflexiviteit in onderzoek en positionering	22
4.5.1 Procedurele ethiek.....	22

4.5.2	Geleefde ethiek.....	22
5	Resultaten.....	24
5.1	Dynamische trajecten naar dak- en thuisloosheid	24
5.1.1	Context	24
5.1.2	Personal agency	32
5.2	Hulpbronnen en copingmechanismen	34
5.2.1	Het gebruik van formele hulpbronnen en hun drempels	35
5.2.2	Het gebruik van informele hulpbronnen en hun drempels	40
5.2.3	Het creëren van hulpbronnen en andere copingmechanismen	42
5.3	Ambities en toekomstdromen.....	44
5.3.1	Individuele toekomstdromen	44
5.3.2	Maatschappelijke ambities	46
6	Concluderende reflecties	48
6.1	Onderzoeksobjectief en -vraag	48
6.2	Bijdrage aan de bestaande theorievorming	49
6.2.1	Jongeren in dak- en thuisloosheid als ervaringsdeskundigen.....	49
6.2.2	Interactie tussen context en leefwereld	49
6.2.3	Formele en informele hulpbronnen	51
6.3	Implicaties voor beleid en praktijk	51
6.4	Sterktes en beperkingen van het onderzoek	53
6.5	Toekomstscenario's voor toekomstig onderzoek.....	54
7	Referentielijst	56
8	Bijlagen.....	67
8.1	Interviewleidraad jongeren	67
8.2	Interviewleidraad professionals	68

1 Inleiding

In artikel 23 van de Belgische Grondwet staat dat ieder het recht heeft een menswaardig leven te leiden. Dit houdt in dat elke persoon onder andere recht heeft op arbeid, maatschappelijke en culturele ontplooiing, sociale zekerheid, behoorlijke huisvesting, een gezond leefmilieu en gezinsbijslagen (*De Belgische Grondwet*, 2019). Voor een grote groep mensen is dit recht nog niet gerealiseerd. Zo hebben mensen die moeten strijden tegen armoede niet altijd een degelijke woning of soms zelfs helemaal geen dak boven het hoofd (De Vaal, 2019). Dak- en thuisloosheid wordt beschouwd als een extreme vorm van armoede (Maesele, 2012). Het niet gerealiseerd zien van het recht op behoorlijke huisvesting leidt tot andere uitsluitingen op sociaal en maatschappelijke vlak (Vlaamse Woonraad, 2013).

Armoede is nog steeds aanwezig in Gent. Meer dan één op zes van de Gentenaars moet vechten tegen armoede. Dat komt neer op maar liefst 42.000 mensen in Gent die het moeilijk hebben om rond te komen (Stad Gent, z.d.-a). Als het gaat over kinderen en jongeren in Gent, wordt één op vijf in armoede geboren (Stad Gent, z.d.-c). Daarnaast leven in Gent zo'n 4.450 jongeren tussen 18 en 25 jaar in armoede (Stad Gent, 2020a).

Vertrekkend vanuit het idee dat elke Gentenaar recht heeft op een menswaardig leven, gaat de Stad Gent in samenwerking met het OCMW de strijd aan om de sociale grondrechten van haar bewoners te realiseren. De grote acties die ze ondernemen, worden gebundeld in het Armoedebelidsplan (Stad Gent, z.d.-a). Hierin staat beschreven dat de Stad Gent hulp op maat wil kunnen aanbieden voor jongeren met een specifieke kwetsbaarheid (Stad Gent, 2020a). Maar er zijn nog niet veel maatregelen op vlak van huisvesting die afgestemd zijn op jongeren. Dit komt onder andere door het gebrek aan kennis over de omstandigheden waarin jongeren in dak- en thuisloosheid (over)leven. Dankzij de daklozentelling in oktober 2020 werden zowel cijfergegevens als andere, meer kwalitatieve, gegevens van jongeren die in dak- en thuisloosheid leven in kaart gebracht. Hierdoor werd er meer inzicht verkregen in het profiel van de jongeren die in een situatie van dak- en thuisloosheid verkeren. Zo bracht de telling al heel wat informatie naar boven over leeftijd, geslacht, nationaliteit, verblijfsstatuut, samenstelling van het huishouden, gezondheid, eventuele verleden in een instelling, inkomen en huidige verblijfplaats (Vermeir & Samyn, 2021). Om een goed beleid op maat van deze jongeren te kunnen afstemmen, is er meer inzicht nodig in de complexiteit van hun situatie.

In wat volgt zal eerst de probleemstelling, met de relevante context van waaruit dit onderzoek vertrekt, verduidelijkt worden. Vervolgens worden in de literatuurstudie enkele begrippen toegelicht, alsook het conceptueel kader van dit onderzoek. Daarop volgt de methodologie die de werkwijze van het onderzoek beschrijft. Hierna zullen de belangrijkste inzichten die verkregen werden in de resultaten omschreven worden. Reflecties hierop en inzichten voor toekomstige praktijken, beleid en onderzoek zijn uitgewerkt in enkele concluderende reflecties.

2 Probleemstelling

Dak- en thuisloosheid, een extreme vorm van armoede, is nog steeds aanwezig in Gent. Tot voor kort waren hier nog geen concrete cijfers over te vinden maar dankzij de dak- en thuislozentelling van 29 op 30 oktober 2020 werd deze groep voor het eerst in kaart gebracht. Volgens de telling leven er zo'n 1873 daklozen in Gent, waarvan bijna 19% jongeren (Vermeir & Samyn, 2021). Om de leeftijd van deze jongeren af te bakenen, zal in dit onderzoek gebruik gemaakt worden van de definitie van het European Framework for Defining Youth Homelessness dat jongeren definieert tussen de leeftijd van 13 en 26 jaar (FEANTSA, 2020a, p. 1).

Vanuit de doelstelling om het recht op een menswaardig leven voor iedereen te garanderen, wil de Stad Gent haar beleid afstemmen op kwetsbare groepen, zo ook op jongeren in een situatie van dak- en thuisloosheid. Maar er is hedendaags een gebrek aan kennis van processen en dynamieken als het gaat over dak- en thuisloosheid bij jongeren in Gent, waardoor het moeilijker is een passend (lokaal) beleid te creëren (Dupont, 2020). Hierdoor ontstaat een situatie van onderbescherming, waarin de rechten van burgers niet worden gegarandeerd door de verzorgingsstaat en waarin het sociaal beleid faalt een vangnet te creëren voor diegenen die er het meest nood aan hebben (Dewanckel et al., 2021). In die zin is het relevant ons te verdiepen in die processen en dynamieken die verscholen zitten achter dak- en thuisloosheid. Zo kan er ingezet worden op een beter (lokaal) sociaal beleid waarbij de relatie tussen het microniveau en het mesoniveau versterkt kan worden. Hierin spelen jongeren die ervaring hebben in de armoede en sociale uitsluiting, en meer specifiek in de dak- en thuisloosheid, een belangrijke rol. Zij kennen hun situatie als geen ander en kunnen ons helpen de complexiteit van dak- en thuisloosheid te doorgronden. Jongeren met ervaring in de dak- en thuisloosheid kunnen ons met hun ervaringen de juiste inzichten aanreiken om

deze processen en dynamieken van zowel zichtbare als verborgen vormen van dak- en thuisloosheid te begrijpen.

Vertrekkend vanuit hun ervaringen zal dit onderzoek een poging doen om via het reconstrueren en collectiviseren van trajecten die deze jongeren afleggen de dynamieken die gepaard gaan met dak- en thuisloosheid bij jongeren te exploreren en bloot te leggen. De te onderzoeken vraag waarvan dit onderzoek zal vertrekken is: welke processen en dynamieken zitten er verscholen achter (verborgen) dak- en thuisloosheid bij jongeren in Gent?

3 Literatuurstudie

3.1 Armoede

Om de rol van jongeren als ervaringsdeskundigen in de armoede en sociale uitsluiting – en meer specifiek in dak- en thuisloosheid – in de Gentse sociale werkpraktijken beter te begrijpen, dient het concept ‘armoede’ te worden toegelicht. Armoede is een zeer ruim begrip en wordt door Vranken & Geldof (1992) gedefinieerd als “een netwerk van sociale uitsluitingen dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan. Het scheidt de armen van de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving. Deze kloof kunnen ze niet op eigen kracht overbruggen” (p. 19). Deze definitie gaat al mee sinds het jaar 1992 maar werd geüpdatet in de 25ste editie van het Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting. In de nieuwe definitie wordt het tekort aan financiële middelen centraler geplaatst (Raeymaeckers et al., 2017). Hierin wordt armoede als volgt omschreven:

De situatie waarin iemand een zodanig tekort heeft aan economische middelen in verhouding tot de algemene levensstandaard dat hij/zij sociaal uitgesloten raakt op meerdere levensdomeinen. De kloof met de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving die daaruit volgt, kan hij/zij niet louter op eigen kracht overbruggen. (Oosterlynck et al., 2016, p. 11)

Armoede is dus een complex en multidimensioneel probleem waarbij er een samenhang is tussen het gebrek aan materiële maatschappelijke hulpbronnen, immateriële maatschappelijke hulpbronnen en macht. Deze aspecten werken cumulatief en versterken elkaar daarom nog meer (Roets, 2019).

Armoede is in eerste instantie een gebrek aan materiële maatschappelijke hulpbronnen (Formesyn et al., 2017). Materiële maatschappelijke hulpbronnen zijn onder andere huisvesting, energie, mobiliteit en een inkomen. Een gebrek hieraan is vooral het gevolg van de reproductie van de sociale ongelijkheid in onze samenleving (Roets, 2019). Het ontbreken van deze materiële hulpbronnen legt enorme druk op mensen die in armoede leven en kan leiden tot psychologische stress, angst, kortetermijndenken en schaamte (Formesyn, 2017).

Vervolgens is armoede ook een gebrek aan immateriële maatschappelijke hulpbronnen dat zich uit op verschillende levensdomeinen zoals onder andere onderwijs, maatschappelijke hulp- en dienstverlening, gezondheidszorg, tewerkstelling en vrije tijd (Roets, 2019). Deze maatschappelijke instituties zijn niet voldoende aangepast aan de noden van kwetsbare mensen en zorgen daarom voor een grote kloof binnen onze maatschappij (Casman et al., 2010). Casman et al. (2010) focussen op vijf belangrijke kloven of 'gaps' die het volwaardig deelnemen aan de samenleving belemmeren. Ten eerste is er de 'structural gap'. Deze kloof uit zich in een ongenoegen en het niet opnemen van de fundamentele rechten. De term 'structural' verwijst naar de gezamenlijke infrastructuren die niet slagen in hun opdracht om gelijke toegang tot rechten voor iedereen te voorzien, maar door hun manier van werken die kloof juist in de hand houden. De tweede kloof is de zogenaamde 'participation gap'. De uitsluiting op verschillende levensdomeinen belemmert ook de algemene participatie aan de samenleving. Door hun financiële afhankelijkheid van diverse (sociale) instituties zijn mensen die in armoede leven onderhevig aan de beslissingen die anderen voor hen maken en hebben ze maar weinig grip op hun eigen leven. Vervolgens spreken Casman et al. (2010) over de 'feeling gap'. Daarmee wordt verwezen naar de psychologische en sociale trauma's die leven in armoede met zich meebrengt. Deze kloof zorgt ervoor dat mensen die in armoede leven geen voordeel halen uit soorten hulp die ter beschikking is. De Vierde kloof wordt de 'knowledge gap' genoemd. Dit gaat over het ontbreken van de kennis over hoe de samenleving functioneert en over administratieve zaken. Ten slotte wordt er gesproken van de 'aptitude gap'. Mensen in armoede hebben vaak veel kansen gemist waardoor ze de vaardigheden ontbreken om te voldoen aan het dominante sociale model. Langs de andere kant hebben mensen zonder armoede-ervaring een tekort aan ervaring en vaardigheden om mensen met armoede-ervaring te begrijpen waardoor ze snel een oordeel klaar hebben en dit dus voor een grote kloof zorgt (Casman et al. (2010).

Ten slotte kan armoede benaderd worden als een probleem van ongelijke machtsverhoudingen: mensen die in armoede leven, ervaren niet alleen een gebrek aan middelen en aan institutionele macht maar nemen slechts een passieve positie in binnen het sociale systeem (Boone et al., 2018a; Boone et al., 2019b). Armoede wordt dus niet alleen

ervaren als een gebrek aan middelen, maar ook als een probleem van machteloosheid en als een stigmatiserend label dat levens verwoest. Het is een belediging van de menselijke waardigheid die mensen uitsluit, straft en ziek maakt (Croft & Roberts, 2019). Dit dwingt ons ertoe de ervaringen van mensen in armoede serieus te nemen. De sociale ongelijkheid is niet te herleiden tot economische deprivatie of een gebrek aan respect (Fraser, 2010). Mensen die in armoede leven worden uitgesloten van het proces waarin armoede wordt gedefinieerd, alsook in de strategieën om armoede te bestrijden, waardoor armoede ook dient gezien te worden als een structureel probleem van niet-participatie (Boone et al., 2018a).

Binnen onze samenleving zijn heel wat structurele ongelijkheden terug te vinden die bij bepaalde individuen voor extra drempels en moeilijkheden zorgen: werkloosheid, een laag opleidingsniveau, de gezinsgrootte en -type, het hebben van een beperking of een slechte gezondheid, geslacht, lid zijn van een etnische minderheidsgroep en leven in een afgelegen gemeenschap waar de toegang tot diensten slechter is. Deze maatschappelijke dynamieken en problemen maken iemand kwetsbaarder voor armoede. Structurele processen van sociale ongelijkheid en discriminatie die zich in maatschappelijke domeinen reproduceren, interfereren met de leefwereld van mensen in armoede (EAPN, 2016). Zo bijvoorbeeld hebben armoede en sociale uitsluiting een negatief effect op de schoolresultaten van kinderen en resulteren ze dus mogelijks in een lager opleidingsniveau (Ladd, 2012). Armoede dient dus in de eerste plaats benaderd te worden als het gevolg van de wijze waarop de samenleving is georganiseerd, op welke wijze zowel de financiële als andere middelen – zoals de toegang tot huisvesting, gezondheidszorg, onderwijs, economische, sociale en culturele diensten – zijn toegewezen en de manier waarop het land met die ongelijkheid omgaat (EAPN, 2016).

3.2 Armoede en de woonmarkt

België wordt gezien als het land van de huiseigenaars. In vergelijking met andere landen zijn heel wat Belgen eigenaar van een woning. Vanuit het perspectief van bewoners is dit het enige duurzame huisvestingsalternatief (De Decker, 2008). Dit komt omdat het beleid rond wonen in België vooral is afgestemd op de bouw van eengezinswoningen en op het particulier bezitten van een woning. Centraal in dit huisvestingsbeleid staan de subsidies. Het idee hierachter was dat de massale bouw van woningen mensen met een laag inkomen in staat zou stellen om kwalitatievere woningen te huren. Helaas zag het resultaat er anders uit: een groot aantal woningen dat in slechte staat verkeert, blijft nog steeds in gebruik (De Decker, 2002). Maar het verwerven van een eigen woonst is voor mensen uit de laagste

inkomensgroepen enorm moeilijk. Wanneer ze dan toch een woning kopen, is het in vele gevallen in slechte staat en ontbreken ze daarbij ook nog de mogelijkheden om het te renoveren (Vlaamse Woonraad, 2011).

In de jaren '80 raakte ons huisvestingssysteem in een deuk als gevolg van de economische crisis en de veranderingen in de gezinsstructuur. Om deze huisvestingsproblematiek op te vangen, werden sociale verhuurmaatschappijen opgericht. Deze hadden als doel om via het socialiseren van de huurmarkt voldoende en betaalbare huisvesting te voorzien voor kwetsbare huishoudens (De Decker, 2002). Door sommigen wordt de sociale huursector als nieuwe vorm om huisvesting te organiseren gezien als een vangnet, door anderen als een algemeen model (De Decker, 2008). In België kunnen volwassenen met een laag inkomen die ingeschreven zijn in het bevolkings- of vreemdelingenregister en geen woning of bouwgrond bezitten, in aanmerking komen voor een sociale woning (Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen, z.d.). Dit klinkt misschien als de oplossing, maar in werkelijkheid vormt de sociale huisvestingsmarkt in België geen realistisch alternatief om het gebrek aan betaalbare woningen op te vangen. Ze neemt slechts 6% in van de totale huisvestingsmarkt in Vlaanderen, wat te weinig is (De Decker, 2008) aangezien 9% van de Vlaamse bevolking onder de armoedegrens leeft (Vlaamse Overheid, z.d.). Daarbij blijft de vraag naar huisvesting voor lage inkomens groeien (De Decker, 2008). Door de deïstitutionalisering, waarbij er een shift is van zorg in een institutie naar zorg in de samenleving, groeit de groep sociaal kwetsbare huurders waardoor er een steeds hogere druk komt te staan op de sociale woonmarkt (Verstraete et al., 2018). Dit alles uit zich in lange wachtlijsten waarbij wel 150.000 mensen in de rij staan (Konings et al., 2021). Als resultaat moeten mensen jaren wachten op een sociale woning. De Decker (2002) vergelijkt de toegang tot sociale huisvesting zelfs met het winnen van de grote prijs in de loterij. Om een serieuze impact te hebben op de huisvestingsmarkt, moet het aantal sociale huurwoningen dus drastisch omhoog (De Decker, 2002). In tussentijd worden wachtenden gedwongen op de private markt op zoek te gaan naar een alternatief (Konings, 2021).

Maar ook op de private huurmarkt is er een gebrek aan degelijke alternatieven (De Decker, 2008). Een eerste reden hiervoor is de al meer dan 300 jaar oude wetgeving rond huren in België die hard focust op de bescherming van het eigendomsrecht en de contractuele vrijheid van partijen. Door de spanning die ontstaat tussen de historisch verankerde rechten van verhuurders en de belangen van huurders, ontbreekt nog steeds een stabiele regelgeving omtrent huren (De Decker, 2002). Het gevolg hiervan is dat er weinig controle is op de huurcontracten en dat de kwaliteitsnormen heel basic en moeilijk te implementeren zijn waardoor 10% van het aanbod van slechte kwaliteit is (De Decker 2008). Mensen met een

laag inkomen krijgen op de private huurmarkt te maken met twee grote obstakels, namelijk de hoge huurprijs in vergelijking met hun inkomen en een negatieve houding van verhuurders waardoor ze vaak niet in aanmerking komen (Verstraete et al., 2018). Met een budget dat rond de 500 of 600 euro per maand ligt, is het tegenwoordig nog heel moeilijk om een geschikte woning te vinden (Konings, 2021). Er worden heel wat nieuwe woningen gebouwd, maar door de hoge huurprijs gaan ze vooral naar gezinnen met twee inkomens of ouderen die opnieuw in de stad willen wonen (Bogaerts, 2019). Mensen met een laag inkomen komen dus terecht in een woning die ofwel in slechte staat is ofwel boven hun budget ligt (Konings, 2021), waardoor het dan nog een grotere uitdaging is om rond te komen (Bogaerts, 2019). Er woedt een wooncrisis waarbij het aanbod betaalbare en degelijke woningen te beperkt is voor de enorm hoge vraag en waarbij dit tekort steeds meer toeneemt (Konings et al., 2021; Verstraete et al., 2018). Door het hoog aantal geïnteresseerden, hebben verhuurders de keuze wie ze als huurder willen (Coolen, 2016; Verstraete et al., 2018). Volgens Verstraete et al. (2018) is er sprake van negatieve selectie waarbij vooral ex-gedetineerden, mensen die geen werk hebben, mensen met een psychische kwetsbaarheid, mensen die tot een etnische minderheid behoren, mensen die afhankelijk zijn van hulpverlening en mensen die een sociale uitkering ontvangen gediscrimineerd worden. De minder aantrekkelijke kandidaten, waaronder mensen met een laag inkomen, worden al snel aan de kant geschoven (Coolen, 2016). De wooncrisis treft dus vooral het onderste segment van de huurmarkt, namelijk de mensen die het moeten doen met een beperkt inkomen, een uitkering of leefloon (Bogaerts, 2019). Bovendien worden zij vaker getroffen door andere symptomen van de wooncrisis, zoals onbetrouwbare huisbazen of zelfs uithuiszetting (Coolen, 2016).

Hoewel zowel de Vlaamse als de Federale overheid instrumenten ontwikkelden om de zoektocht naar een fatsoenlijke woning te faciliteren, hebben die nog geen gehoopte impact gehad (Verstraete et al., 2018). Zo is er bijvoorbeeld de woonbonus, die de overheid veel kost zonder iets op te brengen en de woningen zelfs onzichtbaar duurder laat worden zodat – weer eens – de hoge inkomens ervan genieten en mensen uit de midden en lagere inkomenssegmenten erdoor verliezen, aangezien het vooral de woningen zijn waar zij op aasden die in prijs gestegen zijn. Deze fiscale korting houdt dus een Mattheüseffect in (Bogaerts, 2019; De Decker, z.d.). Desondanks moet er blijven gezocht worden naar manieren om mensen te ondersteunen, aangezien het structureel niet mogelijk is om zonder staatssteun kwaliteitsvolle en betaalbare woningen voor mensen in armoede te voorzien die toch voldoende winst opleveren voor de verhuurders (De Decker, 2002). De onbereikbaarheid van de woningmarkt heeft namelijk zowel gevolgen voor de betrokkenen als voor het bredere welzijnsveld: mensen in een instelling worden gedwongen langer te blijven dan nodig, mensen die hun vrijheid krijgen belanden op straat of individuen worden genoodzaakt te verblijven in

residentiële welzijnsinitiatieven (Verstraete et al., 2018). Het falen van de sociale huisvestingsmarkt om dit op te vangen werkte als katalysator die de welzijnssector betrok bij de woningmarkt (De Decker, 2002).

3.3 Dak- en thuisloosheid

Mensen die te maken krijgen met de meest extreme vormen van armoede, leven niet altijd in datgene wat als een 'normaal' huishouden beschouwd wordt maar kunnen evengoed dak- en thuisloos zijn, in instituties of ziekenhuizen verblijven, overnachten in hostels, in een vluchtelingenopvangcentrum wonen, of in de gevangenis verblijven (Bradshaw & Mayhew, 2010). Bij het spreken over dak- en thuisloosheid gaat het niet langer om het clichébeeld van de onverzorgde zwerver. De meeste daklozen voldoen helemaal niet aan dat stereotype beeld en heel wat dak- en thuislozen blijven zelfs verborgen (Schrooten et al., 2020). Om dak- en thuisloosheid te definiëren ontwikkelde FEANSA (2005) een theoretisch kader voor beleids- en praktijkdoeleinden, namelijk de European Typology of Homelessness and Housing Exclusion of kortweg ETHOS. ETHOS zorgt binnen Europa voor een gemeenschappelijke omschrijving en classificeert woonsituaties die een vorm zijn van dak- en thuisloosheid in vier conceptuele categorieën (dakloosheid, thuisloosheid, onzekere huisvesting en ontoereikende huisvesting) en 13 operationele categorieën waaronder mensen die uit een instelling vertrekken, mensen wiens huisvesting onveilig is, mensen die in tijdelijke of niet conventionele woningen verblijven (zoals een mobilhome) en mensen die in overbevolkte huizen wonen (FEANSA, 2005). Er werd bewust gekozen voor een brede omschrijving die alle vormen van dak- en thuisloosheid, en dus ook de verborgen vormen, omvat (Schrooten et al., 2020). Daarnaast is er nog de ETHOS Light die een definitie van dak- en thuisloosheid weergeeft voor statistische doeleinden. Het is een gereduceerde versie van ETHOS die zes operationele types van precare woonsituaties weergeeft (FEANTSA, 2017). Zowel internationaal onderzoek als nieuwe inzichten vanuit de eerstelijnsdiensten hebben aangetoond dat dak- en thuisloze jongeren een heel andere weg afleggen, andere behoeften hebben en dus ook nood hebben aan specifieke oplossingen gericht op jongeren om uit hun situatie van dak- of thuisloosheid te geraken (FEANTSA, 2020b). Hierdoor is er nood aan een aangepaste definitie die dak- en thuisloosheid bij jongeren omschrijft. Het European Framework for Defining Youth Homelessness komt daarom met volgende definitie: "Youth homelessness occurs where an individual between the ages of 13 and 26 is experiencing rooflessness or houselessness or is living in insecure or inadequate housing without a parent, family member or other legal guardian" (FEANTSA, 2020a, p. 1). Deze definitie kan worden gebruikt als kader

voor organisaties die strijden tegen dak- en thuisloosheid bij jongeren binnen verschillende Europese contexten (FEANTSA, 2020b). Zo wil FEANTSA (2020a) vermijden dat jongeren die dakloos zijn worden vergeten in het beleid en in mogelijke interventies, zoals vandaag de dag nog in veel landen gebeurt.

Huisvestingstrajecten en trajecten van dak- en thuisloosheid zijn zeer complex en volgen niet steeds een lineair pad. Daarbij is een dak- of thuisloze situatie zelden het gevolg van één gebeurtenis maar spelen verschillende factoren op de situatie in (De Decker & Segers, 2013). Busch-Geertsema et al. (2010) beschrijven grote groepen van risicofactoren die aan de oorzaak liggen van dak- en thuisloosheid: structurele, institutionele, relationele en persoonlijke factoren. De structurele factoren zijn de brede maatschappelijke context die dak- en thuisloosheid mee sturen zoals lage inkomens, de beperkte of dure huizenmarkt, migratie, armoede, sociale welvaart en werkloosheid. De institutionele factoren gaan over het aanbod en de toegang van dienst- en hulpverlening, en op welke manier deze wordt georganiseerd. Voorbeelden hiervan zijn het tekort aan plaatsen in de hulpverlening, de wijze waarop diensten worden toegewezen en procedures binnen de dienst- en hulpverlening. Op relationeel vlak hebben onder andere de sociaaleconomische status van het gezin, de toestand van de relaties (zoals huiselijk geweld) en het breken van relaties door bijvoorbeeld scheiding of overlijden een impact op de trajecten richting dak- en thuisloosheid (Busch-Geertsema et al., 2010). De persoonlijke factoren worden door Busch-Geertsema et al. (2010) aangehaald als persoonlijke problemen die in grote mate bepalen welke personen het meest kwetsbaar zijn voor voorgaande risicofactoren. Voorbeelden van deze persoonlijke factoren zijn een lage scholingsgraad, gezondheidsproblemen, een beperking of een verslavingsproblematiek (Busch-Geertsema et al., 2010).

3.4 Jongeren in dak- en thuisloosheid

Dak- en thuisloosheid bij jongeren is een steeds groter wordend fenomeen (Keevers & Rambaldini-Gooding, 2020). Meerdere risicofactoren en triggers zoals misbruik en/of verwaarlozing, het wegvallen van het sociaal netwerk, relationele storingen, psychische problemen en/of alcoholmisbruik, familieconflict, armoede en werkloosheid, schulden, dakloosheid in het gezin, ongunstige levensomstandigheden, moeilijke relaties met sociale diensten en het gebrek aan steun bij de overgang van institutionele zorg liggen aan de basis van dit fenomeen (Fitzpatrick et al., 2000; Roche et al., 2017; Verstraete et al., 2018). Uit de tellingen die niet alleen in Gent maar in verschillende steden in België werden georganiseerd,

werden drie grote groepen van jongeren bevonden: de jeugdhulpverlaters, jongeren met de Belgische nationaliteit zonder geschiedenis in de hulpverlening en de nieuwkomers, die niet de Belgische nationaliteit bezitten (Demaerschalk & Hermans, 2022).

3.4.1 (Jeugd)hulpverlaters

Een grote groep onder de dak- en thuislozen heeft in een residentiële setting gezeten (Fitzpatrick et al., 2000). Bij het verlaten van een residentiële setting worden mensen geconfronteerd met drie grote obstakels: het gebrek aan toegankelijke hulpverlening, hun persoonlijke moeilijkheden die onafhankelijk leven bemoeilijken en het gebrek aan betaalbare woningen (Verstraete et al., 2018). Ook jongeren worden geconfronteerd met deze uitdagingen (Stas et al., 2008). Bij veel jongeren blijkt een verstoord netwerk een aanleiding te zijn voor hun thuisloze situatie waardoor inzetten op het netwerk om uit die situatie te geraken een complexe piste blijkt. Daarnaast vormt de hoge huurprijs van woningen ook voor hen een grote barrière (Vermeir & Samyn, 2021). Een voorbeeld hiervan is het verhaal van Jordy Brouillard, de 19-jarige die in de zomer van 2016 levenloos aangetroffen werd in een tentje in het Gentse recreatiegebied Blaarmeersen. Door moeilijkheden thuis woonde hij al vanaf zijn drie jaar in een jeugdinstelling. Toen hij op zijn 18 jaar de instelling kon verlaten, was hij hier eigenlijk nog niet klaar voor. Maar voor verdere opvolging of hulpverlening paste hij in geen enkel vakje (Huyberechts, 2016). Niet iedereen die op 18-jarige leeftijd de instelling moet verlaten, is klaar voor een volwassen, onafhankelijk leven. Het is voor deze jongvolwassenen niet eenvoudig een woonst en een job te vinden en daarbij worstelen velen onder hen met depressie en zelfmoordneigingen (Stas et al., 2008). Daar komt ook nog bij dat heel wat hulpverleningsorganisaties, zoals bijvoorbeeld diensten voor ambulante zorg en de nachtopvang, overbevraagd zijn waardoor ze niet iedereen kunnen opvangen (Verstraete et al., 2018). Jordy is lang niet de enige, veel lotgenoten vallen tussen de mazen van het net in onze maatschappij (Huyberechts, 2016). Het aanpakken van het huisvestingsprobleem alleen zal onvoldoende zijn voor deze jongeren en een geïntegreerde aanpak die inspeelt op meerdere behoeften is vereist (Brackertz et al., 2016). Zo is er onder andere nood aan bruggen, enerzijds tussen de verschillende voorzieningen voor jeugdzorg die momenteel zeer gefragmenteerd zijn en anderzijds tussen de sociale voorzieningen voor jongeren en de voorzieningen voor volwassenen (Stas et al., 2008).

3.4.2 Jongeren zonder verleden in de jeugdhulp

Naast de jongeren met een Belgische nationaliteit met een jeugdhulpverleden, is er ook een grote groep jongeren die wel over volledige burgerschapsrechten beschikt maar geen verleden heeft in de jeugdhulp of in een psychiatrische instelling (Demaerschalk & Hermans, 2022). In tegenstelling tot de jeugdhulpverlaters die vaak in de jeugdhulp zijn terechtgekomen doordat ze uit een sociaal kwetsbaar gezin komen, hebben jongeren zonder jeugdhulpverleden een veel bredere sociale achtergrond (Caritas Vlaanderen, 2018). Deze jongeren verblijven in vergelijking met nieuwkomers en jongeren met een geschiedenis in de jeugdhulp of in een andere residentiële setting vaker bij vrienden en familie. Ze overnachten dan ook minder dan de andere groepen jongeren in de openbare ruimte of in de noodopvang (Demaerschalk & Hermans, 2022).

3.4.3 Nieuwkomers

Een derde groep zijn de nieuwkomers of eerste generatie migranten die een beperkte toegang hebben tot burgerschapsrechten. Onder de dak- en thuisloze jongeren zijn vooral de nieuwkomers, waarvan velen gekomen zijn zonder ouders of familie, het meest kwetsbaar (Raffaele Mendez & Randle, 2021). Het gaat dan om jongeren die gescheiden zijn van hun familie en niet meer onder fysieke voogdij staan van een ouder of wettelijke voogd (Raffaele Mendez & Randle, 2021; Writers, 2021). Doordat ze vaak familiale steun missen en voor anderen hun situatie proberen te verbergen, raken deze dakloze jongeren geïsoleerd. Ze worden terughoudender, wat vaak geassocieerd wordt met een gebrek aan sociaal-emotionele steun en vertrouwen (Edwards, 2020). Naast dit gemis worden jongeren in een situatie van dak- en thuisloosheid ook geconfronteerd met grote risico's zoals geweld, transactionele seks, opsluiting, het achteruitgaan van zowel de fysieke als mentale gezondheid en zelfs vroege sterfte (Curry et al., 2021). De meeste jongeren die het risico lopen in een situatie van dak- en thuisloosheid te belanden, leven in zeer complexe situaties (Brackertz et al., 2016). Hoewel deze jongeren vaak veel veerkracht en andere sterke punten hebben (Curry et al., 2021), is het moeilijk uit die situatie van dak- en thuisloosheid te komen (Brackertz et al., 2016). Daarbij komt nog dat heel wat jonge nieuwkomers geen duurzaam verblijfsstatuut hebben, wat de toegang tot sociale grondrechten voor hen nog meer beperkt (Debruyne et al., 2020).

3.5 Conceptueel kader

3.5.1 Dynamieken richting dak- en thuisloosheid

Om te kijken naar de ervaringen van de jongeren wordt er vertrokken vanuit een leefwereldoriëntatie. Dat houdt in dat wat jongeren in het alledaagse leven doen niet los staat van sociale en systemische krachten. Een leefwereldoriëntatie houdt rekening met de context waarin jongeren opgroeien en leven, die mee vorm geeft aan wie ze zijn en wat ze in de toekomst willen bereiken (Roets et al., 2013). Binnen het idee van ‘geleefd burgerschap’, ofwel de geleefde ervaring van mensen om deel uit te maken van de sociale wereld die wordt beïnvloed en in praktijk gebracht in alledaagse ervaringen (Warming & Fahnoe, 2017; Kallio et al., 2020), wordt de traditionele definitie van burgerschap uitgebreid (Kabeer, 2005; Lister, 2007). Niet alleen burgers die over politieke rechten beschikken (Kallio et al., 2020) maar ook burgers die geen politieke rechten hebben en dus niet worden beschouwd als “proper subjects of politics” worden in deze definitie geïncorporeerd (Isin, 2012, p. 563). De leefwereld en sociale wereld van de jongeren hebben een invloed op de beslissingen die jongeren maken en op hun trajecten richting dak- en thuisloosheid. Om die reden is het heel moeilijk de strikte opdeling van groepen risicofactoren die Busch-Geertsema et al. (2010) beschrijven te behouden. De persoonlijke factoren die door hen beschreven worden als individuele problemen (Busch-Geertsema et al., 2010) zijn eigenlijk problemen van structurele ongelijkheid waarbinnen de jongeren hun eigen agency creëren. Agency verwijst in deze context niet enkel naar wat de jongeren doen, maar ook naar hun vermogen om betekenis te geven aan de omstandigheden waarin ze zich bevinden en aan hun eigen identiteit (Parsell & Clarke, 2017). De manier waarop ze betekenis geven en handelen is verweven met de structurele, institutionele en relationele aspecten.

3.5.2 Rechten en hulpbronnen

Dak- en thuisloosheid houdt nauw verband met het rechtenperspectief en vooral het recht op wonen, dat onder verschillende beleidsniveaus wordt ingeschreven. Internationaal wordt dit recht beschreven in Artikel 25 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Ook in Artikel 30 en 31 van het Europees Sociaal Handvest wordt het recht op huisvesting opgenomen. Op nationaal niveau staat het recht op wonen beschreven in de Belgische Grondwet onder het recht om een menswaardig leven te leiden (Artikel 23). Ten slotte is het recht op wonen vastgelegd op federaal niveau, namelijk in Artikel 3 van de Vlaamse Wooncode dat het recht op menswaardig wonen omvat (Vlaamse Woonraad, 2013). Onder

meer door het gebrek aan een actief woonbeleid en doordat discriminatie en sociale uitsluiting vrij spel krijgen, wordt dit recht op wonen in Vlaanderen niet voor iedereen gegarandeerd (Welzijnszorg vzw, 2021). Zoals eerder vermeld, is dak- en thuisloosheid meer dan een gebrek aan onderdak, maar een extreme vorm van armoede met een multidimensionaal karakter (Somerville, 2013). Om deze reden is er nood aan een kwalitatieve invulling en uitvoering van het recht op huisvesting, waarin een leefwereldoriëntatie en een structureel beleid op het niveau van de samenleving worden geïntegreerd, om mensenrechten en sociale rechtvaardigheid te garanderen en dak- en thuisloosheid te voorkomen (Schiettecat, 2016). Daarnaast ontwikkelen jongeren in dak- en thuisloosheid overlevingsstrategieën. Door te kijken naar de hulpbronnen die voor jongeren beschikbaar zijn en waar ze gebruik van maken, is het mogelijk meer inzicht te krijgen in de hulpbronnen binnen hun informele netwerk en de tekortkomingen van de formele dienst- en hulpverlening.

3.5.3 Ambities en toekomstdromen

Vanuit de vraag naar hoe de jongeren hun situatie zelf beoordelen, wat ze als problematisch beschouwen en wat ze graag willen veranderen, is het ook belangrijk te kijken naar de toekomstdromen van jongeren. De nadruk ligt op het verkennen van interpreteerbare en dynamische manieren waarop zowel materiële, sociale als culturele hulpbronnen worden gezien als een beperking of eerder als een kans. (Alanen, 2004; Roets et al., 2013; Vandekinderen et al., 2018). Daarnaast wordt er plaats gemaakt voor het begrip van sociale rechtvaardigheid bij jongeren, namelijk hun opvattingen op welke rechten ze mogelijks kunnen claimen en hoe ze door anderen behandeld zouden moeten worden (Levin, 1970). Hun visie op rechten beïnvloedt op deze manier hun percepties en verwachtingen naar de toekomst (Kriegman, 1983). Het is van belang om deze vormen van onderbescherming en sociale onrechtvaardigheid bloot te leggen (Becker, 2000) en de huidige institutionele probleemconstructies als norm in vraag te stellen. Deze probleemconstructies pathologiseren en marginaliseren jongeren door te vertrekken vanuit het individueel schuldmodel waardoor ze een vervreemdende en inperkende impact hebben op de dagelijkse ervaringen van jongeren en op hun toekomstdromen (Grunwald & Thiersch, 2009).

4 Methodologie

Om diepgaand inzicht te verwerven in de processen en dynamieken die er verscholen zitten achter dak- en thuisloosheid bij jongeren in Gent en om beleids- en praktijkstrategieën uit te tekenen die jongeren in extreme armoede kunnen helpen, is er nood aan de ervaringskennis van de jongeren zelf. In dit onderzoek worden jongeren, gedefinieerd tussen 13 en 26 jaar, gezien als ervaringsdeskundigen. Doorheen de geschiedenis werden ervaringsdeskundigen reeds ingezet om een antwoord te bieden op de vraag hoe we de maatschappelijke hulp- en dienstverlening dichterbij de mensen kunnen brengen (Redant, 2006). Ervaringsdeskundigen kunnen de kloof tussen mensen in armoede en beleidsmakers verkleinen (Vandenbempt & Demeyer, 2003) en dankzij hen kunnen concrete voorstellen geformuleerd worden om het beleid te veranderen en de kwaliteit en toegankelijkheid van hulp- en dienstverlening te verbeteren (De Corte et al., 2017). Daarnaast geven ze ook meer inzicht in de leefwereld van mensen die in armoede leven en in het multicomplexe karakter van armoede (Beresfort & Croft, 2004; Van Regenmortel et al., 1999; vzw De Link, 2018). Door de jongeren als ervaringsdeskundigen te beschouwen, kan hun ervaringskennis ingezet worden om een beter beleid voor zichzelf en andere jongeren in een gelijkaardige situatie te kunnen creëren.

4.1 Onderzoekcontext

Tot voor kort waren er zowel in België, Vlaanderen als Gent geen concrete cijfers over dak- en thuislozen (Stad Gent, 2020b). Dit maakte het moeilijk een goed toekomstig beleid af te stemmen om de overstap van een dag- en nachtopvang naar een 24-urenopvang en daarna naar huisvesting te zetten (Dupont, 2020). Daarom hielpen ongeveer 40 organisaties in opdracht van de Koning Boudewijnstichting om de nacht van 29 op 30 oktober 2020 voor het eerst in Gent de dak- en thuislozen te tellen en in kaart te brengen (Stad Gent, 2020b; Vermeir & Samyn, 2021). Daarbij werden niet enkel de mensen die op straat slapen geteld, maar ook mensen die in een opvangcentrum verblijven, in een auto slapen of de zogenaamde sofasurfers werden meegerekend (Groen Gent, 2020). Uit de resultaten blijkt dat er in totaal 1873 dak- en thuislozen in Gent leven. Onder hen zijn er maar liefst 401 kinderen (van 0 tot 18 jaar) die zich in dezelfde precare woonsituatie bevinden als hun dak- en thuisloze ouders. 94 van deze kinderen zijn tussen de 13 en 18 jaar oud. De meeste onder hen wonen in een opvang of tijdelijk verblijf (33 kinderen), in een niet-conventionele woning zoals bijvoorbeeld een woonwagen, een kraakpand, een woning zonder badkamer en keuken of een woning zonder huurcontract (30 kinderen) of slapen bij familie of vrienden bij gebrek aan huisvesting

(23 kinderen). Het overgrote merendeel van de kinderen en jongeren onder de 18 jaar die direct betrokken zijn met dak- en thuisloosheid, namelijk 79,8%, heeft een niet-Belgische nationaliteit. Onder de mensen in dak- en thuisloosheid waarbij hun kinderen direct betrokken zijn, heeft 35,6% geen inkomen en leidt 40,4% aan gezondheidsproblemen.

Daarnaast werden er maar liefst 250 jongvolwassenen (tussen 18 en 25 jaar) geteld. Opvallend genoeg is ruim de helft van die jongvolwassenen, 128 om precies te zijn, tijdelijk ingetrokken bij familie of vrienden. Daarnaast maken jongvolwassenen vooral gebruik van niet-conventionele woningen (36 jongvolwassenen) of verblijven ze in een instelling (27 jongvolwassenen). Ondanks (nood)opvanginitiatieven waarvan ook heel wat jongvolwassenen gebruik maken (34 jongvolwassenen in totaal), zijn er nog steeds 13 jongvolwassenen die hun nachten doorbrengen in de openbare ruimte (Vermeir & Samyn, 2021).

Stad Gent beschikt al over enkele initiatieven die dak- en thuislozen steunen of uit hun situatie van dak- en thuisloosheid willen helpen. Zo is er een nachtopvang op twee locaties, waarbij mensen terecht kunnen na een reservatie op bepaalde belmomenten. In de winterperiode van december tot maart breidt dit aanbod uit. Daarnaast zijn er de inloopcentra waar mensen overdag terecht kunnen om zich bijvoorbeeld op te warmen, hun kleren te wassen of nieuwe mensen te ontmoeten. Op bepaalde plaatsen in de stad zijn er lockers te vinden zodat mensen hun spullen kunnen opbergen en is er publiek sanitair aanwezig zodat mensen de mogelijkheid hebben zich te wassen. Ten slotte beschikt Stad Gent over woonprojecten zoals Thuislozenzorg, Housing First en De Baai (Stad Gent., z.d.-d). Afgezien van de ondersteuning die specifiek bedoeld is voor dak- en thuislozen, beschikt Stad Gent over nog andere initiatieven of diensten die ook dak- en thuislozen bereiken en voor hen waardevolle ondersteuning kunnen bieden. Zo bijvoorbeeld is er een team van straathoekwerkers en jeugdstraathoekwerkers dat zich heel laagdrempelig inzet voor kwetsbare mensen (Stad Gent, z.d.-b).

Naast de initiatieven door de Stad Gent zelf georganiseerd zijn er nog tal van organisaties en diensten die kwetsbare mensen in Gent, waaronder ook jongeren in dak- en thuisloosheid, bereiken. Om wegwijs te raken binnen het grote maar soms ongestructureerde aanbod, ontwikkelde Stad Gent een boekje om de hulp voor mensen die in armoede leven toegankelijk te maken (Stad Gent., z.d.-d). Toch blijken, aan het grote aantal dak- en thuisloze jongeren te zien, deze inspanningen onvoldoende of niet afgestemd op jongeren.

4.2 Algemene onderzoeksbenadering

Omdat de onderzoekscontext zo divers en complex is, gebeurde dit onderzoek via een kwalitatieve, retrospectieve studie. Het doel van retrospectief onderzoek is gegevens te verzamelen over bepaalde ervaringen of veranderingen in het leven van iemand (Schiettecat et al., 2017). Er werd in deze studie dus gepeild naar hoe de situatie van jongeren met ervaring in dak- en thuisloosheid er nu uitziet en naar aspecten en hulpbronnen in het leven van de jongeren die daar een invloed op hadden. Aanvullend hierop werden ook de aspiraties voor de toekomst bevestigd. Hiermee kon in kaart gebracht worden hoe de jongeren hun eigen toekomstbeeld zien en wat ze op maatschappelijk vlak willen zien veranderen om jongeren in een gelijkaardige situatie beter te ondersteunen.

Het onderzoek vertrekt vanuit de kennis van de jongeren met ervaring in dak- en thuisloosheid zelf. Zij worden hier als ervaringsdeskundigen van hun eigen situatie beschouwd. De specifieke vorm van kennis waarover zij beschikken, namelijk 'life knowledge' of 'levenskennis' (Krumer-Nevo, 2005), dient als complementair beschouwd te worden met op onderzoek gebaseerde kennis (ATD Fourth World, 2020). ATD Fourth World (2020) stelt dat de erkenning van mensen die in armoede leven als opzichzelfstaande actoren en daaraan gekoppeld de erkenning van hun kennis die ze verkregen hebben door hun levenservaring, namelijk de ervaringskennis, een belangrijke voorwaarde is om de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting aan te gaan. In de context van dak- en thuisloosheid als extreme vorm van armoede is het dus essentieel mensen met ervaring in de dak- en thuisloosheid op te nemen in onderzoek. Vanuit hun positie hebben zij een beter zicht op de tekortkomingen van sociale instellingen en kunnen zij een nieuwe blik werpen op het beleid (Krumer-Nevo, 2005).

4.3 Strategieën van dataverzameling

4.3.1 Etnografisch onderzoek en interviews

Om de verhalen van de jongeren te verzamelen, werd er enerzijds beroep gedaan op de ervaringskennis van de jongeren zelf en anderzijds op de kennis van professionals die nauw in contact staan met jongeren in dak- en thuisloosheid. Om de jongeren te bereiken werd een filmpje gemaakt waarin zo laagdrempelig mogelijk de inhoud van het onderzoek wordt beschreven, afsluitend met de vraag of ze contact willen opnemen indien ze interesse hebben om mee te doen. Dat filmpje werd verstuurd naar verschillende professionals, organisaties en

diensten die met mogelijke participanten in contact komen. Op die manier werd er gewerkt volgens het principe van snowball sampling. Bij deze methode zullen participanten of anderen die reeds bereikt zijn hun netwerk aanspreken om nieuwe participanten te vinden. Dit laat toe in contact te komen met mensen die anders zeer moeilijk te bereiken zijn (Naderifar et al., 2017), zoals jongeren in dak- en thuisloosheid. Daarnaast werd er ook actief op zoek gegaan naar jongeren die mogelijks willen participeren. Via het meelopen met outreachers en door mee te surfen op hun vertrouwen, kon er contact gemaakt worden met jongeren in dak- en thuisloosheid. Maar ook andere organisaties, zoals Jong Gent in Actie en het OCMW van Gent maakten de weg vrij naar jongeren die aan het onderzoek willen deelnemen.

De dataverzameling gebeurde aan de hand van semigestructureerde interviews met jongeren en professionals, etnografisch onderzoek en informele gesprekken. Bij semigestructureerde interviews werden er vooraf slechts enkele vragen vastgelegd op basis van het conceptueel referentiekader (zie bijlagen). Zo werden de vragen opgesteld om meer inzicht te krijgen in de dynamische trajecten die mee de jongeren richting dak- en thuisloosheid sturen, de rechten en hulpbronnen waarop jongeren al dan niet beroep doen en de ambities voor de toekomst die de jongeren voor ogen hebben. Gedurende de interviews kon de volgorde worden aangepast en konden er extra vragen worden gesteld om dieper in te gaan op de meest relevante onderwerpen (Pollock, 2019). Naargelang de voorkeuren van de jongeren gingen de interviews door in het park, bij hen thuis, op café, bij een organisatie waar ze zich goed voelen, al wandelend door het stadscentrum,... Afhankelijk van de situatie werd het interview opgenomen of werden tijdens het interview notities gemaakt. De interviews met de professionals werden opgenomen en achteraf getranscribeerd. In totaal werden er interviews afgenomen van tien jongeren en twee professionals die nauw in contact staan met jongeren in dak- en thuisloosheid.

Aanvullend op de interviews maken ook etnografische inzichten deel uit van de data. Etnografisch onderzoek wordt door Bisschop Boele (2018) omschreven als “een intensieve en langdurige vorm van kwalitatief onderzoek, waarin het perspectief van de ander centraal staat” (p. 85). Etnografisch onderzoek biedt dus de mogelijkheid om in de huid van een ander te kruipen en zijn of haar leefwereld te begrijpen (Bisschop Boele, 2018). Concreet kreeg dit invulling via conversational interviews en (participatieve) observaties. Conversational interviews zijn informele gesprekken die een integrale bron vormen voor dataverzameling. Deze gesprekken leveren vaak heel authentieke gegevens op en maken, door de beperkte formaliteit, communicatie relatief gemakkelijk (Swain & Spire, 2020). De inhoud van de gesprekken werd steeds na het gesprek ingesproken om zo veel mogelijk informatie te behouden en achteraf uitgeschreven. De (participatieve) observaties gebeurden tijdens het

outreachen met professionals, tijdens de bezoeken aan jongeren in hun huidige woning of pand, op afspraken met jongeren die doorgingen op plaatsen waar de jongeren veel te vinden waren gedurende hun dakloze periode of bij het rondwandelen in hun wijk. Daarnaast maken ook de vluchtige conversaties met mogelijke participanten waarmee uiteindelijk geen interview werd vastgelegd deel uit van het etnografisch onderzoek. De data die hiermee verzameld werd, werd neergeschreven in de vorm van veldnotities. Onderstaande tabellen tonen een overzicht van alle contacten voor dit onderzoek, namelijk de bereikte jongeren inclusief de jongeren waarvan uiteindelijk geen interview werd afgenomen, professionals en een gatekeeper die me met jongeren in contact bracht:

JONGEREN			
Naam*	Wanneer?	Waar?	Soort contact
Alex	05/01/2022	Zijn huidige verblijfplaats	Afspraak werd afgezegd
	08/01/2022	/	Messengerconversatie
	12/01/2022	Zijn huidige verblijfplaats	Afspraak werd afgezegd
Louis	27/08/2021	Bij een vertrouwde organisatie	Niet komen opdagen op afspraak
	01/09/2021	Bij een vertrouwde organisatie	Interview
	04/10/2021	/	Messengerconversatie
	20/10/2021	Stadscentrum	Informeel ontmoeting
	25/10/2021	Stadscentrum	Informeel ontmoeting
	27/10/2021	Bij een vertrouwde organisatie	Niet komen opdagen op afspraak
	15/12/2021	/	Telefoongesprek
	13/01/2022	Bij een vertrouwde organisatie	Niet komen opdagen op afspraak
	26/01/2022	Bij een vertrouwde organisatie	Informeel ontmoeting
Amber	21/10/2021	Op café	Interview
Daan	23/11/2021	Wandeling in een wijk	Interview
Maarten	01/10/2021	Zijn huidige woonplaats	Informeel ontmoeting
	16/10/2021	/	Messengerconversatie
	20/10/2021	/	Messengerconversatie
	24/10/2021	/	Messengerconversatie
	29/10/2021	Zijn huidige woonplaats	Niet komen opdagen op afspraak
	08/11/2021	/	Messengerconversatie

Joachim	10/12/2021	/	Telefoongesprek
	17/12/2021	Wandeling in stadscentrum	Interview
Sven	10/12/2021	/	Messengerconversatie
	16/12/2021	Zijn huidige verblijfplaats	Afspraak werd uitgesteld
	20/12/2021	Zijn huidige verblijfplaats	Afspraak werd afgezegd
Sander	16/12/2021	Bij een van zijn vrienden thuis	Interview
Arno	17/10/2021	Op een evenement	Informeel ontmoeting
	21/10/2021	Op café	Interview
	21/12/2021	Zijn huidige verblijfplaats	Informeel ontmoeting
Liam	10/12/2021	/	Telefoongesprek
	13/12/2021	In een park	Interview
Thomas	18/11/2021	/	Telefoongesprek
	22/11/2021	Zijn huidige verblijfplaats	Interview
Michiel	15/03/2022	Zijn huidige verblijfplaats	Interview
Sami	16/02/2022	Zijn huidige verblijfplaats	Interview

*Alle namen in de tabel zijn fictie

PROFESSIONALS			
Naam*	Functie	Wanneer?	Wat?
Philip	Jongerenwerker armoedeorganisatie	01/10/2021	Outreachen
		18/11/2021	Jongerenwerking
		16/12/2021	Jongerenwerking
		17/02/2022	Interview
Wouter	Outreacher	20/10/2021	Outreachen
		26/10/2021	Outreachen
		23/11/2021	Outreachen
		30/11/2021	Interview

*Alle namen in de tabel zijn fictie

GATEKEEPER

Wie?	Wanneer?	Wat?
Een volwassene met ervaring in dak- en thuisloosheid	16/02/2022	Kraakpanden bezoeken

4.3.2 Focusgroep

Dit onderzoek maakt deel uit van een groter project georganiseerd door de Koning Boudewijnstichting, dat inzicht wilt verwerven in de situatie van jongeren in dak- en thuisloosheid overheen verschillende steden in België. Samen met de betrokken onderzoekers van het project werd op 28 april 2022 een focusgroep georganiseerd waarop dertien professionals die nauw in contact staan met jongeren in dak- en thuisloosheid aanwezig waren. Onder andere actoren uit de Dienst Outreachend Werken of een andere dienst van Stad Gent, praktijkwerkers van een jongerenwerking of een organisatie die jongeren ondersteunt, actoren uit de Integrale Jeugdhulpverlening en praktijkwerkers die aan de slag gaan met jongeren in een precaire huisvestingssituatie namen deel aan de focusgroep. Op deze focusgroep werden zowel de kwantitatieve bevindingen uit de tellingen rond dak- en thuisloosheid besproken als de recente kwalitatieve inzichten uit de data van dit onderzoek en andere onderzoeken in België. Door dit terug te koppelen naar de professionals ontstonden rijke discussies die op hun beurt in het project worden opgenomen.

4.4 Strategieën van data-analyse

Om de verzamelde data te analyseren werd gebruikt gemaakt van thematische analyse, waarbij er werd vertrokken van de geleefde ervaring van de jongeren die dan aangevuld werd met de inzichten verworven uit de interviews met de professionals en het etnografische deel van het onderzoek. Van Hove (2014) beschrijft thematische analyse als “the analysis of what is said rather than how it is said” (p. 234). In het kader van dit onderzoek lijkt thematische analyse een geschikte data-analysemethode omwille van het feit dat er geen theoretische perspectieven zijn die de analyse sturen en omdat de te analyseren gegevens uit gedetailleerd tekstueel materiaal bestaan, namelijk de transcripties en de notities van interviews, informele gesprekken en etnografisch onderzoek (Van Hove, 2014). Binnen dit onderzoek werd vertrokken vanuit het conceptueel kader dat eerder beschreven werd, waarbij vooral vanuit een rechtenperspectief zal gekeken worden naar de trajecten van de jongeren. De analyse

werd uitgevoerd aan de hand van het stappenplan van Braun & Clarke (2006). Zij beschrijven zes stappen om een goede thematische analyse uit te voeren. De eerste stap is het vertrouwd raken met de data. Door data te transcriberen, in korte notities uit te schrijven, te lezen en te herlezen werd meer inzicht in de verzamelde gegevens gecreëerd. In de volgende stap worden de eerste codes gegenereerd door het systematisch coderen van interessante elementen uit de data die relevant zijn voor elke code. Voorbeelden van codes die aan de data werden toegeschreven zijn gebrek aan informatie over dossiers, het zien van huiselijk geweld, de school als vluchtoord, zich willen bewijzen, opgebouwde schulden, de nood aan een vertrouwenspersoon/ouderfiguur,... Stap drie bestaat uit het zoeken naar thema's. Hierbij werd gebruik gemaakt van een mindmap om thema's en bijhorende elementen te ordenen. In stap vier worden de thema's bekeken en gecontroleerd of ze wel degelijk werken in relatie tot de gecodeerde elementen en de dataset in zijn geheel. Daarbij was het belangrijk na te gaan of sommige thema's konden samengevoegd of opgesplitst worden. In deze stap werd er in dialoog gegaan met een team van onderzoekers om volgend schema te bekomen:

Dynamics into homelessness	Structural					
	Institutional					
		Relationships				
			Personal agency			
Resources	The use of formal resources			Lever		
				Threshold		
	The use of informal resources			Lever		
				Threshold		
Creating resources						
Ambitions and dreams for the future	Aspirations					
	Collective aspirations					

Pas in de daaropvolgende stap, namelijk stap vijf, worden deze thema's effectief gedefinieerd en benoemd. In de laatste stap worden levendige en overtuigende voorbeelden van de gekozen thema's geselecteerd die de essentie aantonen en wordt er getoetst of de thema's wel voldoende gelinkt zijn aan de onderzoeksvraag (Braun & Clarke, 2016).

4.5 Ethiek en reflexiviteit in onderzoek en positionering

4.5.1 Procedurele ethiek

De procedurele ethiek omvat de protocollen en gedragingen waaraan onderzoekers zich moeten houden (Samyn et al., 2020). Voor dit onderzoek werd gekozen om geen gebruik te maken van een schriftelijke informed consent. Dit wil niet zeggen dat jongeren niet werden ingelicht over het onderzoek, integendeel. Aan de hand van een kort filmpje dat doorgestuurd werd via sociale media werden jongeren geïnformeerd waarover het onderzoek gaat, wat het doel is van het onderzoek, hoe het onderzoek zou verlopen en dat de data anoniem verwerkt zal worden. Indien het contact met de jongeren via Messenger gebeurde, werd de jongeren voorgesteld om te bellen als ze nog met vragen mochten zitten. Op het moment van het interview werd het doel van het onderzoek nog eens opgefrist en werd er nog eens benadrukt dat de jongeren het zeker mogen aangeven wanneer ze het niet meer zien zitten om deel te nemen of wanneer ze niet willen dat een bepaald onderwerp waarover gesproken werd zal opgenomen worden in het onderzoek. Via mondelinge toestemming werd er uitdrukkelijk gevraagd of de jongeren willen deelnemen aan het onderzoek. Ook de professionals die deelnamen aan het onderzoek werden vooraf geïnformeerd en stemden toe deel te nemen via een mondelinge toestemming. De gegevens van zowel de jongeren als de professionals werden geanonimiseerd. Elke participant kreeg een fictieve naam toegewezen en belangrijke gegevens of gebeurtenissen die hun identiteit zouden verraden werden weggelaten.

4.5.2 Geleefde ethiek

Naast de procedurele ethiek is er de geleefde ethiek dat de “integrity, academic honesty and common sense of researchers” inhoudt (Siegel en de Wildt, 2016, p. 2, geciteerd in Samyn et al., 2020, p. 3).

Situationeel

Jongeren in dak- en thuisloosheid hebben omwille van hun complexe situatie vaak een minder gestructureerd leven waardoor je als onderzoeker een flexibele houding moet hanteren en moet inspelen op de situatie. Zo bijvoorbeeld kwamen sommige jongeren niet opdagen of werden afspraken op het laatste moment afgezegd. De meeste gesprekken met jongeren gebeurden niet in een daartoe voorziene ruimte, maar in de openbare ruimte of op plaatsen waar andere mensen aanwezig waren. Hierdoor was het belangrijk rekening te houden met

de omgeving en met eventueel andere mensen die betrokken waren bij het gesprek. Zo bijvoorbeeld werd een van de jongeren vergezeld door zijn vriendin. Ondanks dat ze niet deelnam aan het onderzoek, leek ze wel de nood te hebben haar verhaal kwijt te kunnen. Het was daarom belangrijk om tijdens het interview met de participant ook af en toe tijd te maken voor haar inbreng. Daarnaast roept het onderwerp van dit onderzoek soms heel emotionele gebeurtenissen op bij de jongeren aangezien ze het hebben over vaak heel kwetsbare aspecten van hun leven. Als onderzoeker kan je vooral luisteren en meeleven maar sta je vaak machteloos ten opzichte van de situatie waarin de jongeren zich bevinden.

Relationeel

Relationele ethiek verwijst naar de ethische aspecten van de relatie tussen de deelnemer en de onderzoeker (Samyn et al., 2020). Omdat deelnemen aan onderzoek niet evident is, en zeker niet voor jongeren die zich in een kwetsbare positie bevinden, werd geprobeerd om het onderzoek zo laagdrempelig mogelijk te maken. Het contact met de jongeren verliep via Messenger, een laagdrempelige tool om jongeren te kunnen contacteren en om makkelijk bereikbaar te zijn indien ze zelf vragen hebben. De interviews gingen door op een locatie gekozen door de jongeren zelf zodat ze zich zo comfortabel mogelijk konden voelen. Naargelang de context en de instemming van de jongeren, werden de gesprekken opgenomen of werd er enkel gewerkt met notities.

Als onderzoeker heb je onvermijdelijk een bepaalde machtspositie ten aanzien van de participanten. Het is belangrijk bewust te zijn van deze positie en zo veel mogelijk in te zetten om de afstand met de participanten te verkleinen. Daarnaast was het binnen dit onderzoek belangrijk de jongeren als ervaringsdeskundigen te erkennen en hun kennis als gelijkwaardig op te nemen naast de professionele kennis. Vanuit de vraag van enkele praktijkwerkers en uit respect voor de jongeren om hun verhaal te willen delen en deel te nemen aan onderzoek, werden ze bedankt met een tegoedbon van tien euro.

Sociaal-politiek

De sociaal-politieke ethiek gaat over de relatie met de bredere sociaal-politieke context (Samyn et al., 2020). In tegenstelling tot de vaak beperkte visie van de samenleving op jongeren in dak- en thuisloosheid, vertonen zij veel veerkracht, flexibiliteit en creativiteit om met hun situatie om te gaan. Hierdoor stoten ze op of overschrijden ze soms maatschappelijke grenzen en wetgevingen. Om deze reden werd grondig gereflecteerd over de gehoorde verhalen en werd bepaalde informatie weggelaten of meer veralgemeend. De inzichten die

verkregen werden door middel van dit onderzoek zullen in samenwerking met de Koning Boudewijnstichting teruggekoppeld worden naar een breed publiek om beleid en praktijk te beïnvloeden.

5 Resultaten

5.1 Dynamische trajecten naar dak- en thuisloosheid

De weg naar dak- en thuisloosheid en de triggers die er een invloed op hebben, zijn per case heel verschillend. Zowel de context, die bestaat uit de structurele, institutionele en relationele aspecten, als de agency van de jongeren zelf hebben hier namelijk een invloed op. Het is dus een dynamische wisselwerking van de leefwereld met het systeem die leidt naar dak- en thuisloosheid op verschillende momenten in het leven van jongeren.

5.1.1 Context

5.1.1.1 Structurele omstandigheden

Armoede en ongelijkheid

Het grote armoedecijfer en de structurele ongelijkheid die nog steeds aanwezig is in onze maatschappij heeft een enorme impact op de trajecten van jongeren in dak- en thuisloosheid. Armoede was zowel impliciet als expliciet een veelbesproken onderwerp tijdens de interviews. Een groot deel van de jongeren komt uit een familie die al generaties lang moet strijden tegen armoede. Deze generatiearmoede zorgt ervoor dat ze heel wat kansen missen ten opzichte van leeftijdsgenoten die niet in armoede opgroeien.

“Ge moet de kans gehad hebben, hé. Als ge de kans niet krijgt,... Er is geen andere manier, alles is te duur.” Sander lijkt gefrustreerd te worden over de ongelijke positie waarin hij zijn leven moest starten en begint over het feit dat zijn familie niet de financiële mogelijkheden heeft om hem in de toekomst te steunen: “Ik moet niet zitten wachten op iets dat niet gaat komen.” (Veldnotities, 16 december 2021)

Structurele uitsluitingsmechanismen zorgen ervoor dat mensen van generatie op generatie weggeduwd worden van kansen en basisrechten. Sander lijkt de moed te hebben opgegeven om vooruit te kunnen gaan doordat hij al te vaak werd geconfronteerd dat het leven te duur is voor hem en zijn familie om in hun basisbehoeften te voorzien. Die generatiearmoede ziet hij ook al terugkeren in toekomstige generaties. Zijn vriendin heeft namelijk al een kindje waarvoor hij zelf ook een deel van de zorg opneemt. Sander merkt dat hijzelf net als zijn ouders in een moeilijke situatie zit en vreest dat het kindje waar hij nu voor zorgt voor dezelfde uitdagingen zal staan. “Die gaat dezelfde problemen hebben als mij, ik kan dat voorspellen” (Sander, jongere van 23 jaar). Vooral de link met kansarmoede wordt hier gelegd: doordat Sander van kansen werd uitgesloten, ziet hij geen mogelijkheid dat nog in te halen en kan hij geen kansen bieden aan toekomstige generaties. Hij is niet de enige die een kloof van ongelijkheid voelt:

“Volgt de regel: iedereen krijgt pas een tweede bordje als iedereen gegeten heeft. Hetzelfde met huizen gewoon hé, weet ge wel. Hoe the fuck kan het dat mensen fucking huizen bezitten als ze al een huis hebben? [...] Wie zijn de echte profiteurs? De krakers hier in de wijk die af en toe iets gaan halen uit de winkel of zo, uit de vuilbakken, of iets durven pikken of zijn het diegenen die effectief massas loon pikken van gewone mensen?” (Michiel, jongere van 23 jaar)

Michiel heeft het over de ongelijkheid in bezittingen. Hij is gefrustreerd over het feit dat sommige mensen meerdere bezittingen hebben waardoor er niet genoeg overblijft voor anderen. Hij vergelijkt verhuren zelfs met diefstal omdat huurders hoge prijzen moeten betalen om te kunnen leven in woningen van anderen, terwijl het recht op wonen eigenlijk voor iedereen op een menselijke manier moet kunnen worden ingevuld. Ongelijkheid kan zich ook op andere manieren uiten. Thomas maakte een ongelijke start in het leven, niet door de financiële moeilijkheden binnen zijn gezin maar vooral omdat hij de fouten van zijn ouders met zich moet meedragen. “Het leven start met een stempel op uw hoofd. [...] Je wordt bestempeld op de fouten van uw ouders” (Thomas, jongere van 20 jaar). Zijn ouders hebben enkele feiten gepleegd en omdat de gezinssituatie waarin hij opgroeide beschouwd wordt als een verontrustende opvoedingssituatie, blijven hulpverleners over zijn schouders meekijken. Hij heeft het gevoel langs alle kanten gecontroleerd te worden door de fouten die zijn ouders begingen. Dat meekijken op zijn vingers is eerder uit bezorgdheid maar hij ondervindt daardoor net dat hij achteruitgetrokken wordt en minder kansen krijgt. Niet alleen is zijn vertrouwen in andere mensen hierdoor erg klein maar ook omgekeerd lijken andere mensen door zijn achtergrond weinig vertrouwen in hem te hebben.

Discriminatie

Een ander maatschappelijk probleem dat een grote invloed heeft op het traject van de jongeren is discriminatie, wat zich uit in een beperkte toegang tot een woning en het moeilijk vinden van werk. Er zijn verschillende kenmerken waardoor de jongeren gediscrimineerd worden op de woningmarkt. Om te beginnen speelt hun leeftijd een rol. Maar ook vooroordelen omwille van hun uiterlijk kunnen hun kansen op een huurwoning inperken:

“En we merken ook gewoon dat het moment dat we met een jongere naar een appartement gaan kijken, zeker van het lage segment, ge staat daar echt met tien, twintig man buiten. En de kans dat onze gasten dat krijgen is zo klein want ze zien er ook niet altijd verzorgd uit en ze weten ook niet altijd wat te zeggen.” (Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie)

Door de hoge vraag en het kleine aanbod aan betaalbare woningen, komen heel wat kandidaten opdagen op bezoekdagen. Jongeren in een kwetsbare situatie die niet altijd de mogelijkheden of een netwerk hebben om zich voor te bereiden op een huisbezoek, worden er al snel afgewezen. Ook het hebben van een leefloon maakt hen minder aantrekkelijke kandidaten. Zo getuigde Liam dat hij tijdens zijn dakloze periode enorm veel appartementen heeft bezocht maar steeds om dezelfde reden werd afgewezen, namelijk het moeten krijgen van financiële steun van het OCMW om te overleven. Thomas was in de periode van ons interview nog steeds op zoek naar een woning. Het leefloon dat hij krijgt wordt als te laag beschouwd waardoor hij niet in aanmerking komt.

Daarnaast ervaren de jongeren ook discriminatie op de arbeidsmarkt. Zo bijvoorbeeld worden jongeren geweigerd voor een job omwille van hun migratieachtergrond of door de buurt waarin ze opgroeiden.

“Gelijk op het plein van [een collega], gasten dealen allemaal omdat ze met moeite deftig aan werk geraken. En natuurlijk ja, wat ga je dan doen als je niet aan werk geraakt om je gezin te onderhouden? Die zitten in super slechte koten hé. Die zitten met vier, vijf op een massas klein appartementje. [...] Tuurlijk gaan die mannen beginnen dealen want dat brengt geld op en dan kunnen ze ten minste hun gezin onderhouden hé. Hun gezin, hun ouders zelfs ook en al. Dat zijn er allemaal van een andere afkomst dus werk zoeken is niet altijd simpel hé.” (Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie)

De jongeren die Philips collega tegenkomt op het plein waar hij vaak gaat outreachen worden vooral afgewezen omwille van vooroordelen die zijn ontstaan over de wijk waarin ze wonen. De structurele armoede en discriminatie dwingt hen op een andere manier aan geld te geraken om hun gezin te onderhouden. Dit is een mooi voorbeeld waarin de maatschappelijke context de keuze van mensen beïnvloedt. Jongeren die helemaal geen adres hebben of waarvan hun domicilie nog bij ouders staat waarmee ze geen contact hebben, vallen al helemaal uit de boot. Dit omdat ze niet worden aangenomen omwille van hun situatie of omdat ze geen toegang hebben tot hun eigen post en zo belangrijke brieven missen. Daarnaast worden jongeren gediscrimineerd op de arbeidsmarkt omwille van hun lage opleidingsniveau. Tijdens het interview vertelde Thomas dat hij al enige tijd volop cv's aan het sturen is maar dat het niet hebben van een diploma steeds de reden is hem niet aan te nemen. Hoewel hij naar eigen zeggen best handig is en dit al tot uiting kwam in geslaagde renovatiewerken binnen zijn netwerk, krijgt hij niet de kans deze praktische kennis te gebruiken voor een vast loon. Hij vraagt dan ook naar meer waardering voor mensen zonder diploma die wel over heel wat praktische kennis beschikken.

Wetgeving omtrent migratie

Een andere maatschappelijk aspect dat de situatie van jongeren beïnvloedt is het migratiebeleid. Wie niet beschikt over verblijfsdocumenten, wordt heel wat rechten ontnomen. Die verblijfspapieren zijn als het ware een toegangsticket naar vrijheid en naar een menswaardig bestaan. Sami, een jongere die alleen vanuit het noorden van Afrika naar België kwam, wacht nog altijd op zijn verblijfsdocumenten. Tot hij die heeft, wordt hij in alles wat hij wil doen belemmerd. Bijna elke vraag die tijdens het interview werd gesteld, of er nu werd gepolst naar wat hem zou kunnen helpen of naar wat hij wilt bereiken, draaide uit op het feit dat het ontbreken van papieren hem in alles belemmert. Hij is er zelf heel hard mee bezig maar vreest ook dat dit niet eenvoudig is aangezien de situatie in zijn land niet als gevaarlijk wordt beschouwd. Sami heeft al een poging ondernomen om naar Engeland te trekken. Maar omwille van de Dublinverordening die stelt dat je een verzoek om internationale bescherming alleen mag indienen in het eerste land van de Schengenzone dat je binnentreedt, werd hij opgepakt. Het ontbreken van de verblijfsdocumenten, mede onder invloed van de Dublinverordening, maakt het voor professionals zeer moeilijk de jongeren te helpen: "Vooral als je met jongeren zonder papieren, die volgens ons ook al ergens anders asiel aangevraagd heeft,... dat is ook al een hele moeilijke want dat is niet het eerste land waar dat die komt" (Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie).

5.1.1.2 Institutionele aspecten

Naast de grote maatschappelijke structuren worden de trajecten van jongeren ook beïnvloed door de structuur van hulporganisaties en toegang tot diensten, wat onder institutionele aspecten wordt verstaan. Vooral de organisatie van de jeugdzorg lijken de jongeren meer als beperking dan als hulp te beschouwen. Het verhaal van Thomas geeft duidelijk weer dat de jeugdhulp ook soms nog meer schade kan aanrichten. Omwille van misbruik en verwaarlozing binnen het gezin is Thomas al op jonge leeftijd in een pleeggezin terechtgekomen. Helaas werd hij ook in het nieuwe gezin waarin hij terecht kwam slachtoffer van misbruik en geweld. Die gebeurtenissen heeft zijn vertrouwen in mensen enorm geschaad. Na misbruik binnen het pleeggezin is Thomas vanaf zijn 12 jaar in verschillende instellingen terechtgekomen. Om de twee weken werd hij weer naar een andere instelling gestuurd waardoor hij zijn koffer eigenlijk niet meer moest uitpakken. Op die manier had hij geen vaste woonplek en kon hij zich er nooit thuis voelen. Over het algemeen voelde hij weinig steun tijdens zijn verblijf in de residentiële setting. Het gebrek aan continuïteit in de jeugdzorg komt ook voor in het verhaal van Sander die vanaf 14-jarige leeftijd zijn tijd in verschillende instellingen, zowel open als gesloten, heeft moeten doorbrengen. Hij heeft kritiek op de slechte onderwijskwaliteit binnen de instelling en op het feit dat hij op die manier enkel een netwerk kon uitbouwen met andere jongeren die in een kwetsbare situatie zitten. “Alle mensen zitten daar omdat ze hetzelfde doen. Dat is niet slim om ze samen te steken” (Sander, jongere van 23 jaar). Wanneer jongeren uit de instelling komen, spreken ze af met andere jongeren die ze in de instelling hebben ontmoet en blijft hun netwerk beperkt. “Dat is een cirkel waar je niet uitkomt” (Sander, jongere van 23 jaar). Tijdens de lockdown in 2020 werd het voor jongeren in een instelling nog moeilijker om zich er thuis te voelen door alle bijkomende regels, met soms schrijnende gevolgen.

“Vooral tijdens corona, de eerste lockdown, hebben we daar echt zo een groep van acht, negen jongeren gehad die in die situatie zaten in een instelling. Toen dat corona net begon, heel in het begin nog kregen ze de optie om oftewel in de instelling te blijven, maar bij de meeste was dat dan vast op hun kamer. [...] Dus ofwel was dat 24/7 op hun kamer, ofwel ga je terug naar huis. Dus bij verschillende en bij heel die groep hadden ze dan afgesproken van ‘oke we gaan terug naar huis’. Dat was afgesproken met de ouders maar het moment dat ze terug thuis kwamen was het zo ‘buiten!’. Dus van de ouders mochten ze niet terug thuis wonen maar van de instelling mochten ze ook niet terug naar binnen.” (Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie)

Jeugdzorginstellingen creëren soms zo veel regels en hokjes waardoor jongeren er tussen uit vallen. Het gaat dan om jongeren die in een complexe situatie zitten en nood hebben aan een

flexibelere hulpverlening die inspeelt op hun noden. Maar ook binnen andere jeugdhulporganisaties vormen regels een trigger voor jongeren om in een situatie van dak- en thuisloosheid te belanden.

“Zij zat in begeleid zelfstandig wonen maar moest daar buiten omdat [haar lief] te veel bij haar sliep en dat mag niet, je mag niemand op uw kamer nemen bij begeleid zelfstandig wonen.” (Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie)

Het gaat hier om een koppel dat graag bij elkaar wilt zijn en voor elkaar wilt zorgen. Door de regels van de hulpverleningsorganisatie worden ze hierin beperkt en beslist deze jongere met haar lief te vertrekken, wetende dat ze nog geen woning voor ogen heeft. Het is in dit geval de jongere zelf die de beslissing neemt weg te gaan, maar langs de andere kant zijn de keuzes die ze heeft heel beperkt: ofwel moet ze weg, ofwel blijft ze met als gevolg dat ze de nachten niet met haar lief kan doorbrengen. Hoewel ze de keuze lijkt te hebben, wordt deze gelimiteerd door organisatorische structuren en regelgeving.

Een actueel probleem binnen de hulpverlening is het plaatsgebrek dat zich uit in enorme wachtlijsten. Niet alleen worden jongeren hierdoor niet geholpen voor de problemen waarvoor ze zich aanmelden, maar dreigen ze soms in nog slechtere situaties terecht te komen. Na uit huis gezet geweest te zijn, heeft Arno met zijn mama de stap gezet naar het ziekenhuis voor een crisisopname omwille van zijn kritieke mentale toestand. Daar bleek geen plaats te zijn en het personeel van het ziekenhuis stelden hem voor zich te laten opnemen op de spoedpsychiatrische dienst voor volwassenen. Arno was nog jong en deze dienst was niet afgestemd op zijn leeftijd. Omdat er nergens plaats was en Arno en zijn mama geen woning meer hadden, hebben ze de nacht in de auto moeten doorbrengen. Arno hoopte bij de hulpverlening terecht te kunnen omdat hij kampte met zelfmoordgedachten, iets waar snel moet op ingespeeld worden. Tegelijk zou een opname ook een bed en een kamer voor hem betekenen aangezien hij op dat moment net geen dak meer boven het hoofd had. De beperkte plaatsen in de jeugdhulpverlening hadden dus als gevolg dat hij niet alleen niet de hulp kreeg waar hij op dat moment nood aan had maar ontnam hem zo ook het recht op onderdak. Daarbij zorgen hulpverleningsorganisaties en andere instituties zoals medische diensten en scholen voor bijkomende kosten die niet voor elke jongere betaalbaar zijn, waardoor de schuldenberg bij jongeren die al moeizaam rondkomen als maar groter wordt.

5.1.1.3 Relationele aspecten

Op relationeel vlak speelt er ook heel wat mee dat de jongeren richting een situatie van dak- en thuisloosheid stuurt. Deze relationele aspecten gaan over relaties met hun familie, de buurt, hun vrienden, ... Het relationele situeert zich dus op microniveau, hoewel het opnieuw niet los staat van de institutionele aspecten (mesoniveau) en de maatschappelijke context (macroniveau).

Een groot deel van de jongeren die deelnamen aan het onderzoek, kreeg tijdens de jeugd te maken met een moeilijke of zelfs verontrustende thuissituatie. Sommige jongeren waren getuige van fysiek geweld binnen hun gezin, andere waren zelf ook slachtoffer van dit geweld. Zo had Liams moeder af en toe een psychose waardoor ze de controle over zichzelf kwijtraakte en dit op hem afreageerde, en was er binnen Thomas zijn gezin sprake van wapengebruik. Bij andere jongeren is er zelfs sprake van seksueel misbruik, zoals bij Amber die zelf de stap zette om een aanklacht in te dienen tegen haar vader. Ook overmatig alcohol- of druggebruik binnen het gezin heeft een zware impact op de jongeren.

Joachim zegt geen warme thuis gehad te hebben. Zijn vader was niet in beeld en zijn moeder werkte vele uren waardoor hij al vanaf jonge leeftijd zelfstandig moest zijn en zijn plan moest trekken. Omdat zijn moeder daarbovenop ook overmatig dronk, werd er veel op elkaar geroepen in zijn gezin. Joachim voelde zich vaak onbelangrijk en ongewaardeerd. Het gegeven dat hij op internaat moest, was voor hem weer eens de bevestiging dat hij ongewild was. Ondanks zijn moeder liet blijken dat ze genoeg geld verdiende, kon hij daar niet van meegenieten: "Als ge jong zijt en ge hebt praktisch niets van geld en al uw vriendjes gaan zo ne keer naar de cinema, ne keer gaan zwemmen of ne keer naar daar of zo. Dat is logisch dat... dan wil ik dat ook wel een keer doen." Maar telkens als hij zoiets aan zijn moeder voorstelde of echt iets nodig had zoals schoenen, kreeg hij te horen dat hij het niet verdient en dat hij het zelf maar moet uitzoeken. Om toch iets van geld te hebben is hij mensen beginnen afpersen, beginnen inbreken en stelen. Hij benadrukte dat hij vooral een ouderfiguur miste die hem bij de arm nam en hem het goede voorbeeld kon geven: "Ik ben nog jong, ik weet van niets, ik moet nog leren. Maar als ze merkte dat haar geld weg was, was ik opeens wel een klootzak en een crimineel en een smeerlap en een dief. Maar ik herinner het me zelfs niet meer dat ze eens heeft geprobeerd om mij een wijze les te leren." Op 18-jarige leeftijd heeft zijn moeder hem, na dit een paar keer aan te kondigen, buiten gezet. "Ik had zo een zak, heb daar wat kleren in gestoken. En dat was het dan, mijn leven in een zak." (Veldnotities, 17 december 2021)

Joachim kreeg tijdens zijn jeugd te maken met een vorm van verwaarlozing. Dit had initieel vooral effect op zijn zelfbeeld, maar later ook op de keuzes die hij maakte. Hij voelde zich niet aanvaard door zijn mama maar ook bij zijn vrienden was het moeilijk aansluiting te vinden omdat hij wegens geldgebrek vaak niet kon deelnemen aan activiteiten. Doordat er niemand was die hem grenzen stelde, begon hij te experimenteren met creatieve manieren om aan geld te geraken. Aanvankelijk stal hij enkel van zijn moeder omdat ze liet blijken dat ze over voldoende kapitaal beschikte, later ook van andere mensen. Dit was voor haar een van de redenen om hem het huis uit te zetten. De beslissingen van Joachim en zijn moeder interageren continu op elkaar. Tegelijk kan hier de vraag gesteld worden wat de rol van de school, het internaat of de bredere samenleving zou kunnen geweest zijn in het verhaal van Joachim en of deze misschien hadden kunnen voorkomen dat de situatie zo uit de hand liep.

In tegenstelling tot voorgaande voorbeelden zijn er ook jongeren die wel opgroeiden in een warme thuis. Bij hen was vooral een specifiek kantelpunt de trigger om in dak- en thuisloosheid te belanden. Louis had naast het overlijden van zijn vader al bij al een goede jeugd waarbij hij niets tekort kwam. Hij beschrijft het als “maar met de vingers moeten knippen om iets te krijgen” (Louis, jongere van 18 jaar). Toen ook zijn moeder stierf, keerde dit. Oudere broers en zussen konden en/of wilden niet voor hem zorgen waardoor hij op 17-jarige leeftijd op straat belandde. Amber is na de scheiding van haar ouders, doordat haar mama niet de financiële mogelijkheden had om voor haar te zorgen, bij haar papa gaan wonen die haar seksueel begon te misbruiken. Na de stap te durven zetten om een aanklacht tegen hem in te dienen, kon ze er niet meer blijven. Dat was de start van een periode van veel verhuizen, geen vaste woonplaats of helemaal geen eigen woonplaats te hebben. Beide jongeren spreken van een relatief goede jeugd tot op een concreet moment waarbij het misliep, namelijk het overlijden van Louis' moeder en de scheiding van Ambers ouders.

Hoewel gebeurtenissen in relatie met anderen een groot effect hebben op de trajecten van de jongeren kan de vraag gesteld worden wat de rol van de instituties en de structurele context hierin kan spelen. Door financiële moeilijkheden kon Amber na de scheiding niet bij haar mama terecht. Misschien had een sterker armoedebeleid er kunnen voor zorgen dat Ambers mama in deze periode extra ondersteuning kon krijgen om wel voor haar dochter te kunnen zorgen. Of zou psychische ondersteuning voor Liams moeder de ruzies kunnen inperken.

Soms zorgt niet alleen het gezin, maar ook het contact met de buurt voor een trigger richting dak- en thuisloosheid. Joachim woonde in een kwetsbare buurt waar er veel groepjesvorming gebeurde van mensen met, zoals hij het noemt, “andere principes”. Sommige jongeren uit de buurt gingen niet naar school waardoor de stap om te spijbelen voor hem niet zo groot was.

Hij hing steeds meer met hen op straat rond en ging steeds meer experimenteren met grenzen. Niet alleen de relatie met zijn moeder maar ook de relatie met de buurt had een invloed op zijn keuzes.

In het geval dat jongeren opgroeien in een residentiële setting is het contact met familie en buurt vaak minder.

“Dus dat zijn al jongeren die al geplaatst zijn meestal om een of andere reden, die op hun 18 dan buiten komen en daar niet echt een netwerk hebben want ze hebben de hele tijd in een jeugdinstelling gezeten. Gezin is voor een of andere... ze zijn ook voor een reden geplaatst dus ze hebben meestal geen netwerk om op terug te vallen. En dat zijn meestal de jongeren die dan een tijdje sofasurfen tot dat op geraakt, de vrienden. Tot dat ze niet genoeg vrienden meer hebben om op terug te vallen en dan zitten ze echt gewoon op straat ook.” (Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie)

Jongeren die gedurende hun jeugd lange tijd in een instelling verblijven, hebben amper de kans om een netwerk buiten die instelling uit te bouwen. Dit is een mooi voorbeeld van hoe de structuur van de hulpverlening, het institutionele, een impact heeft op het relationele.

5.1.2 Personal agency

Agency is een dynamisch concept dat niet los staat van de context van de jongeren en dus onlosmakend verbonden is met de structurele organisatie van de maatschappij, het institutionele en de relaties met andere. Doorheen de gesprekken met de jongeren kwam hun agency voornamelijk naar boven binnen de drie domeinen die hieronder beschreven staan.

Alcohol- en druggebruik

Een van de domeinen waarin de agency van jongeren naar boven komt, is overmatig alcohol- of druggebruik. Sander sprak tijdens het interview over zijn druggebruik. Zijn moeder was een frequente druggebruiker en omdat hij op die manier van jongs af aan met drugs in contact kwam maar nog geen besef had van de gevolgen ervan, is hij al op jonge leeftijd zelf beginnen gebruiken en verkopen om zijn gebruik te kunnen financieren: “Ge weet toch dat ge niet zonder kunt” (Sander jongere van 23 jaar). Ook Daan sprak openhartig over zijn druggebruik. Hij zegt zelf een meervoudige middelenverslaving te hebben en “van de ene drugs naar de andere” te gaan. Hij heeft hiervoor al verschillende opnames gehad. Op het moment van het

interview, was hij al een maand clean maar liep hij wel nog rond met de drugs en naalden op zak omdat hij niet wist wat hij er mee kon doen. Hij had al geprobeerd de naalden af te geven bij hulporganisaties maar omdat ze al enige tijd in zijn zakken zaten, wilden ze die niet meer aanvaarden. Momenteel gebruikt hij alleen nog maar CBD en voelt hij zich nog steeds verslaafd aan benzodiazepines, medicatie die hij neemt tegen angsten.

Beide jongeren hebben op een bepaald moment zelf de stap genomen te experimenteren met drugs, hoewel hun agency hierin niet los staat van de bredere context. Verslavingen hebben ook een relationele beweeggrond: veel in contact komen met overmatig druggebruik in je omgeving, zoals bij Sander het geval was, zorgt dat de stap om zelf te gebruiken kleiner wordt. Daarnaast wordt binnen onze samenleving alcohol genormaliseerd en andere vormen van drugs gecriminaliseerd. Daans verhaal toont dat het dan ook niet eenvoudig is weer van een verslaving af te geraken, door de manier waarop de samenleving kijkt naar druggebruikers en de wijze waarop de hulpverlening hiervoor voorgestructureerd is. Zo hebben ook de bredere maatschappelijke context en de institutionele structuren een impact op alcohol- en druggebruik.

Onderwijs

Een andere domein binnen de agency van jongeren is de stap die enkele jongeren uit het onderzoek maakten om de schoolbanken te verlaten. Als gevolg hebben ze geen diploma, wat hen parten speelt op de arbeidsmarkt. Opnieuw kan geen strikte scheiding worden gemaakt met de andere aspecten die de richting naar dak- en thuisloosheid mee sturen. Eerder werd aangehaald dat Joachim veel op straat rondhing met andere jongeren uit de buurt. Zijn beslissing om te stoppen met school staat in relatie met de voorbeelden die hij had van andere jongeren in zijn omgeving die ook geen frequente schoolgangers waren. Liam heeft tijdens zijn schoolcarrière verschillende richtingen uitgeprobeerd en voelde al heel vroeg aan dat de school geen plek voor hem was. Toen hij zijn zesde middelbaar moest overdoen, vond hij niet meer de moed nog een jaar extra op de schoolbanken te zitten. Hij is niet de enige want volgens cijfers van Statbel verlaat 6,7% van de Belgische jongeren tussen de 18 en 24 jaar het middelbaar zonder diploma van hoger secundair onderwijs. Iets wat gelukkig wel in dalende trend gaat (Belgische Federale Overheidsdiensten, 2022), maar nog steeds kan niet elke jongere zich vinden in het huidige schoolsysteem.

Visie op wonen

De meeste jongeren waarmee werd gesproken hebben zich intussen gesetteld in een appartement of zijn nog op zoek naar een eigen huis of appartement. Daarnaast zijn er ook andere woonvormen die door jongeren als volwaardig beschouwd worden. Michiel bijvoorbeeld kiest ervoor in een kraakpand te wonen. Hij is tegen het huidige systeem van de woonmarkt waarbij enkele mensen heel veel woningen bezitten en daaruit meer dan voldoende inkomen putten om te leven en anderen amper een woning kunnen betalen die niet eens van hen is. Michiels keuze om te gaan kraken wordt dus beïnvloedt door de huidige woonmarkt als structurele context. Maar ook culturele aspecten kunnen de visie op wonen bij jongeren mee sturen.

“Daar weet ik niet veel van, vanwaar die komt eigenlijk. Hij zegt daar echt heel weinig van. Maar hij is van een Romagezin. [...] En uiteindelijk is die nu van zichzelf... dat is wel cool, heeft die nu een stacaravan kunnen fixen op een camping iets buiten Gent. [...] Omdat hij ook zegt van ‘ik wil geen appartement omdat ik ... met de Roma-afkomst en ik voel me daar niet goed bij’. Hij heeft dat allemaal zelf geregeld, super cool.”
(Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie)

De jongere waar Philip over spreekt, heeft omwille van zijn afkomst een niet-westerse kijk op wonen en meent zich niet thuis te kunnen voelen in een vaststaand huis of appartement. Volgens de ETHOS-typologie valt wonen in een stacaravan onder de categorie ‘living in temporary / non-conventional structures’ waardoor het beschouwd wordt als een vorm van dak- en thuisloosheid (FEANTSA, 2005). In tegenstelling tot deze definitie die vooral gebaseerd is op een westerse kijk op wonen voelt het voor deze jongere dat hij na lange tijd op straat te staan eindelijk een woning heeft gevonden die voldoet aan zijn noden.

5.2 Hulpbronnen en copingmechanismen

Om te kunnen omgaan met hun situatie of om uit hun dak- en thuisloze situatie te geraken, maken jongeren gebruik van zowel formele als informele hulpbronnen en creëren ze eigen hulpbronnen. De formele hulpbronnen zijn de formeel geïnstalleerde diensten en hulporganisaties waar jongeren gebruik van kunnen maken. De informele hulpbronnen omvatten de hulpmiddelen en ondersteuning die jongeren krijgen vanuit het informele netwerk zoals vrienden, familie en de buurt. Daarnaast creëren de jongeren ook hun eigen

hulpbronnen. Ze benutten formeel geïnstalleerde diensten of openbare ruimte maar maken er op een creatieve manier gebruik van waardoor deze een heel andere invulling krijgen dan waarvoor ze bedoeld zijn.

5.2.1 Het gebruik van formele hulpbronnen en hun drempels

Leefloon

Een van de meest gebruikte formele hulpbronnen is het leefloon van het OCMW. Hoewel het een zeer gekende hulpbron is, blijkt niet elke jongere dit recht op te nemen. Joachim bijvoorbeeld wist lange tijd niet dat hij hiervoor in aanmerking kwam tot een vriend in een gelijkaardige situatie hem mee nam naar het OCMW. Daarnaast zijn er aan het recht op leefloon heel wat voorwaarden gekoppeld waardoor het moeilijk is voor jongeren er beroep op te doen. Een andere moeilijkheid bij het OCMW is de lokaal georganiseerde werkingsstructuur.

“Eigenlijk het ding was gewoon, hij had een nonkel waar dat ze eventjes mogen verblijven in [een stad dicht bij Gent]. Ik weet, als hij tegen die maatschappelijk werker zegt ‘ik ga naar daar verblijven’, wordt zijn dossier overgebracht naar [die stad dicht bij Gent]. Met gevolg dat er weer een vertraging op zit tegen dat er een leefloon is en shit. Ik had zoiets van ‘zeg gewoon dat je in Gent blijft’. Want ze gingen eigenlijk maar een week daar blijven. Het ding is, hij heeft hem missproken. [...] Ze werken met terugkerende kracht bij het OCMW, maar dat is twee, drie maand later en daar hebben de jongeren niets aan hé, logischerwijs.” (Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie)

De lokale organisatiestructuur van het OCMW zorgt ervoor dat de dienstverlening moet overgedragen worden wanneer jongeren in een ander werkingsgebied verblijven. Omdat jongeren in een precare woonsituatie regelmatig verhuizen wordt hun dossier vaak overgebracht, met vertraging tot gevolg. Omdat ze zelf geen woning vond, is Amber tijdelijk verhuisd naar haar vriend in het buitenland waardoor ze volledig geschrapt werd bij het OCMW en er weer een hele procedure moest opgestart worden bij haar terugkomst in België.

Opvang en huisvesting

Omdat de hoge huurprijzen van de private woonmarkt vaak boven het budget van de jongeren gaan, proberen ze aan een woning te geraken op de sociale huurmarkt. Sander woont

momenteel in zo een sociale woning van het OCMW. Tijdens het interview vertelde hij uitgebreid over de slechte staat van die woning. Hij vindt het heel triest: er is geen echte keuken, geen dampkap en de elektriciteit in zijn kamer werkt niet meer. Hoewel hij al verschillende keren een klacht heeft ingediend, verandert er niets. Sander heeft, na een periode van dak- en thuisloosheid, nu wel een woning maar kan het geen 'thuis' noemen. De sociale woningen worden toegewezen aan de hand van verschillende criteria, waaronder het criterium van lokale binding.

“En een van die dingen dat ze willen is dat je hier vijf jaar in Gent woont. [...] [Dat werkt niet] voor nieuwkomers maar voor bijna niemand want als je in een dakloze situatie of thuisloze situatie zit, ga je van plaats naar plaats. Omdat je gaat waar dat je onderdak hebt. Is dat dan plots bij een nonkel in [een stad dicht bij Gent], is dat...? Dan ga je naar daar. Met het gevolg dat je niet vijf jaar op dezelfde plaats zit, met het gevolg dat je weer langer op de lijst van de sociale woning staat, wat hallucinant is want het probleem gaat zich enkel maar verergeren dan.” (Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie)

Het criterium van lokale binding sluit niet alleen nieuwkomers uit, maar ook andere mensen in een kwetsbare positie omdat zij vaker moeten verhuizen. Mensen in een precaire woonsituatie kunnen vaak minder kiezen waar ze wonen en worden door dit criterium nog meer benadeeld. Daarnaast kan je maar eenmalig per regio een sociale woning aanvragen. Omdat Daan al een sociale woning heeft gehad in Gent maar er is moeten vertrekken, zal hij nu in andere regio's een aanvraag moeten indienen.

Sommige jongeren die nog geen vaste woning hebben gevonden maken gebruik van een onthaalhuis of daklozenopvang, hoewel dit zeker niet ideaal is. Louis heeft een periode in een opvanghuis verbleven. Hij was er de jongste en had weinig contact met andere bewoners. De kamer waarin hij verbleef vond hij nogal kaal, het was bemeubeld maar niet ingekleed waardoor hij zich er niet thuis kon voelen. Ook Sander heeft in een onthaalhuis verbleven maar is er snel weggegaan omdat hij niet akkoord ging met hun aanpak: “Ge moet sparen. Met 70 euro, hoe moet je sparen?” De 70 euro per week die Sander krijgt van zijn leefloon is voor hem onvoldoende om naast de kosten van zijn verblijf ook nog te sparen. De hoge kosten van crisisopvang en onthaalhuizen schrikt jongeren af. Maar ook de nachtopvang blijkt geen goede optie te zijn voor jongeren, zoals duidelijk werd in de interviews:

“Nu, ja, ofwel is het sofasurfen, ofwel is het tentje buiten, tegen deze temperaturen niet aan te raden. Ofwel nachtopvang, maar dat is niet echt... dat is een no-go.” (Wouter, outreacher)

Liam is een keer naar de nachtopvang gaan kijken maar is er meteen weer weggegaan. “Dat is niks voor mij.” Het vele druggebruik in de nachtopvang schrikte hem af. “Ik wil daar niet aan verslaafd geraken, ik wil dat allemaal niet hebben. Want ik weet dan automatisch dat ik nog langer dakloos geweest ging zijn.” (Veldnotities, 13 december 2021)

“Maar voor jongeren in het algemeen is dat echt geen goede plaats want er zit daar ook heel veel drugs, veel dingen worden gestolen en zo. Dus dat is ook... alé, bijna al onze jongere, en dat vind ik hallucinant, maar bijna alle jongeren die ik al voorgesteld heb voor de nachtopvang, het moment dat ik het beschrijf, herkennen ze het van andere mensen en willen ze al niet gaan. Ik heb echt gasten die liever in de winter onder een brug slapen dan in de nachtopvang hé.” (Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie)

Vooraf het vele druggebruik blijkt een grote drempel te zijn waardoor jongeren liever niet in de nachtopvang terechtkomen. Daarnaast zijn nog redenen die jongeren weghouden van de nachtopvang. Zo vindt Louis het steeds op een bepaald tijdstip moeten inbellen een moeilijke barrière. Daan vertelde dat hij eens afgewezen werd omwille van zijn leeftijd. Hij was te jong voor een bepaalde nachtopvang, maar te oud voor de kinderafdeling. Hoewel de nachtopvang zo goed als de enige optie is voor jongeren zonder wettig verblijf in Gent, is het voor hen geen evidentie: ze kunnen er maar een beperkt aantal nachten na elkaar verblijven en het is extra moeilijk voor hen te navigeren in een stad die ze niet kennen waarbij soms ook de taalbarrière een rol speelt.

“En dat is ook gewoon een drempel om daar te geraken. Ik bedoel, vind je baan een keer in Gent, waar dat je de taal al met moeite kent. Om dan een tram te pakken naar de binnenstad Gent. Voor velen is dat al een hele drempel.” (Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie)

Voeding

Sommige jeugd(welzijns)organisaties bieden gratis maaltijden aan om in te spelen op het beperkte weekbudget van de jongeren. Hoewel er ook diensten zijn die enkel instaan voor het

(bijna) gratis verdelen van voedseloverschotten, maken daar niet veel jongeren gebruik van. Volgens Philip komt dat omdat het aanbod niet afgestemd is op de noden van jongeren:

“Ik probeer dan met voedselhulp, voedselbedeling, maar voor gasten is dat echt... dat is zo een drempel, dat kun je je niet voorstellen. [...] Dat is ook niet echt voor jongeren soms die maaltijden, alé de dingen dat ze daar kunnen krijgen. [...] Zo gelijk echt soms meer gericht op gezinnen. En jongeren willen ook altijd zo makkelijke en leuke en lekkere dingen. En meestal moet je daar nog tijd in steken. Dan zijn dat zo canned goods, je weet wel. Zo pasta, daar moeten ze nog werk in steken. Het ding is ook gewoon, sommige hebben ook gewoon niets om... [...] Geen fornuis of zo, ja die dingen ook. Dat maakt het ook heel wat moeilijker.” (Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie)

Een vertrouwenspersoon

Naast de basisbehoeften geven de jongeren aan nood te hebben aan een vertrouwenspersoon, waaraan ze hun verhaal kwijt kunnen wanneer ze het moeilijk hebben of bij wie ze om advies of hulp kunnen vragen. Maar professionals die jongeren als vertrouwenspersoon zien, zijn vaak gebonden aan de organisatie waarbij ze werken met daaraan gekoppelde voorwaarden. Louis wijst op het belang van een vertrouwenspersoon die losstaat van een of andere organisatie en daardoor onvoorwaardelijk achter de jongere kan staan. Ook in het verhaal van Arno komt aan bod dat de functie die professionals hebben binnen een organisatie de jongeren soms parten kan spelen. Arno is zelf naar de leerlingenbegeleider gestapt om te praten over zijn problemen thuis. Omdat die discretieplicht heeft en geen beroepsgeheim, werd zijn moeder op de hoogte gebracht waardoor de oma waar hij bij woonde het te weten kwam en hem buiten zette. Onbedoeld ging de situatie van kwaad naar erger. De ervaring van Arno toont dat jongeren hun verhaal moeten kwijt kunnen zonder schrik te hebben van de gevolgen. Daarbij maken jongeren gebruik van professionals als vertrouwenspersoon om de drempel te verlagen bij andere organisaties. Zo voelen ze zich niet alleen beter op hun gemak maar wordt er ook meer druk gezet bij de organisaties omdat professionals vaak meer doorslag hebben in een traject.

“Maar dus onze aanwezigheid kan vaak eigenlijk al dingen teweeg brengen. Vaak dus dat ge met gasten... Als gasten alleen gaan, dat ze vaak op een ‘niet’ komen. En gewoon door onze aanwezigheid alleen al kan er soms dingen aan de situatie... of schieten er dingen wel in beweging.” (Wouter, outreacher)

Gebrek aan (toegankelijke) informatie en kennis over het aanbod

Ondanks dat het bestaande aanbod van hulp- en dienstverlening redelijk breed is, blijkt het voor jongeren erg moeilijk hun weg erin te vinden.

“Ge weet niet waar ge recht op hebt.” (Sander, jongere van 23 jaar)

“Hoe kunnen we verwachten van jongeren van 18 dat ze dat weten? En als ze het gewoon überhaupt al weten, hoe kunt gij als 18-jarige weten van [een bepaalde eerstelijnsorganisatie] is er voor die dingen en die dingen? Het is super moeilijk allemaal te vinden ook, vind ik. En de sociale kaart, ik weet niet of de gasten dat zelfs gaan kennen. Er zijn wel heel veel apps ontwikkeld, maar op den duur zijn er zo veel apps dat ze niet meer weten welke apps.” (Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie)

Wanneer jongeren wel hun weg naar de hulp- of dienstverlening vinden, blijft moeizame communicatie of een gebrek aan informatie op maat hen parten spelen. Zo vertelde Daan tijdens het interview dat de huisvestingsmaatschappij hem beloofd had dat hij na zijn opname opnieuw in zijn appartement kon intrekken. Maar toen hij terug was, waren mensen zijn appartement al aan het leegmaken. Ook Sander wordt geconfronteerd met moeilijke toegang tot informatie. Hij heeft meermaals zijn eigen dossier proberen opvragen zonder resultaat. De toegang tot informatie wordt ook beperkt door het complexe taalgebruik. Voor nieuwkomers is er sowieso een taalbarrière maar de moeilijke woorden of juridisch taalgebruik in documenten zorgen ervoor dat veel jongeren de inhoud ervan niet kunnen begrijpen.

“Niet gezeverd, er is eens een jongere naar mij gekomen met een brief van justitie en ik wist zelfs niet of dat de uitspraak positief of negatief was.” (Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie)

Psychologische drempels

De psychologische drempels omtrent de formele hulpbronnen zijn de drempels die onder andere gepaard gaan met angst, schaamte, onmacht en wantrouwen. Al zou het aanbod voor jongeren duidelijk zijn en zou de informatie op hun maat worden gegeven, blijft formele hulp zoeken psychologisch een grote drempel, zoals blijkt uit de gesprekken met jongeren. Sommige jongeren hebben al heel lang hun plan moeten trekken en willen het opnieuw in hun eentje proberen oplossen.

“Het was moeilijk om dat te beseffen en het was moeilijk om dat te aanvaarden ook, dat ik hulp kreeg. Maar nu dat ik hulp krijg, ben ik super content.” (Liam, jongere van 21 jaar)

Andere jongeren hebben het dan weer vooral moeilijk met het vertrouwen van professionals nadat hun geloof in mensen meermaals werd geschaad.

“Ook die een negatieve ervaring bijvoorbeeld hebben gehad. Als ik zo echt denk aan een van mijn gasten dat die een slechte ervaring had met [een organisatie voor dienst- en hulpverlening] en nogal rap zei van ‘daar wil ik niets meer mee te maken hebben’ omwille van ene keer een slecht gesprek te hebben gehad met een medewerkster, dat wil niet zeggen dat heel [die organisatie voor dienst- en hulpverlening] daarom niet deugd of zo, of dat ze daarom niet doen wat dat ze moeten doen. Dus vaak denk ik dat dat ook wel door teleurstellingen komt met die organisaties.” (Wouter, outreacher)

Wouter wijst op het feit dat jongeren in een kwetsbare positie al veel slechte ervaringen hebben gehad met hulp- en dienstverlening, waardoor ze nog minder geneigd zijn daarbij aan te kloppen.

5.2.2 Het gebruik van informele hulpbronnen en hun drempels

Overnachting en woning

Een groot deel van de jongeren kan regelmatig rekenen op het informele netwerk om daar een nachtje te logeren, ook wel sofasurfen genaamd. Deze jongeren hebben dan wel een dak boven hun hoofd maar het gaat om een zeer tijdelijke oplossing. Louis bijvoorbeeld heeft hier en daar al bij mensen op de zetel kunnen slapen en zelfs enkele maanden bij een vriendin kunnen inwonen. Hij vertelde dat hij door ruzie en valse beschuldigingen vroeger dan gepland is moeten weggaan. Als sofasurfer ben je heel afhankelijk van anderen, wat kan bijdragen aan hun kwetsbaarheid. Zoals Philip, de jongerenwerker van een armoedeorganisatie, al eerder aangaf, raakt het netwerk van sofasurfers snel uitgedund waardoor ze uiteindelijk vaak de nacht op straat moeten doorbrengen. Ook om een appartement of studio te vinden, doen jongeren vaak beroep op hun netwerk. Aangezien het aanbod op de huurmarkt lager is dan de vraag en de jongeren omwille van verschillende redenen aan de kant worden geschoven als potentiële huurkandidaten, proberen ze vaak via kennissen aan een woning te geraken.

“En meestal, ge merkt, de beste manier voor jongeren om aan een appartement te geraken is via andere jongeren. Als zij in hun gebouw horen van ‘ah er is daar iemand die weggaat, er komt iets vrij’ of ‘ik ga zelf weg’. Op die manier. [...] Omdat die inderdaad de huisbaas al kent en dat is zo wat anders, dan geraken ze veel rapper binnen dan via... gewoon, door random naar een appartement te gaan waar dat er zo een bezichtiging is.” (Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie)

De kwetsbare positie waarin jongeren zich bevinden zorgt ervoor dat ze vaak weinig keuze hebben en moeten nemen wat ze kunnen krijgen. Zo heeft Arno via de vriend van zijn mama een kamer in een appartement kunnen huren. Dit was alles behalve ideaal aangezien het appartement naast een wietplantage lag waardoor ook de kleren van Arno ernaar begonnen te ruiken en hij daardoor problemen kreeg op school. Op 18-jarige leeftijd verhuisde hij naar een appartement dat hij van een vriend huurde. Achteraf gezien meer huisjesmelkerij dan vriendschap want het appartement bleek in vreselijke staat te zijn.

Geld en eten

Hoewel Sami's familieleden buiten Europa wonen, kan hij af en toe rekenen op wat geld dat ze opsturen. Toch probeert hij hen niet te vaak om hulp te vragen omdat het zijn eigen keuze was om naar België te komen en omdat hij zijn eigen plan wilt kunnen trekken. Michiel, een andere jongere, vertelde dat wel meerdere jongeren die naar België migreerden af en toe kunnen rekenen op financiële steun van hun familie. Ze verdelen het geld dat ze krijgen soms onder vrienden in een gelijkaardige situatie om elkaar te ondersteunen. Voor eten kunnen jongeren niet enkel rekenen op hulporganisaties maar ook op vrienden of mensen uit de buurt. Een dakloze jongere waar Philip de jongerenwerker van een armoedeorganisatie over vertelt, is vaak te vinden aan de pitabar. Daar wordt hij af en toe door andere jongeren van de wijk getrakteerd. Wanneer zijn budget op is, leeft ook Michiel van de liefdadigheid van mensen uit zijn buurt, vertelde hij.

Kunnen steunen op de mensen in de directe omgeving is heel waardevol voor de jongeren, hoewel het geen structurele oplossingen biedt. De jongeren zijn dan afhankelijk van anderen voor bijvoorbeeld eten, wat eigenlijk een basisbehoefte is waar iedereen recht op heeft. Bovendien blijkt uit de verhalen van de jongeren dat, hoewel ze blij zijn met de hulp, het wringt om steeds om hulp te moeten vragen.

5.2.3 Het creëren van hulpbronnen en andere copingmechanismen

Naast de voorziene hulpbronnen en de hulp die jongeren krijgen via hun informele netwerk, maken jongeren gebruik van reeds bestaande diensten of openbare ruimte die ze op een andere manier invullen dan waarvoor ze oorspronkelijk bedoeld zijn of creëren ze volledig nieuwe mogelijkheden.

Overnachtingen

Het station, op straat of het struikgewas in parken zijn locaties waar jongeren in dak- en thuisloosheid soms overnachten. Hoewel het openbare plaatsen zijn, worden ze als slaapplek niet getolereerd.

“Ik heb een tentje gehad enzo. Maar dat tentje dat is in beslag genomen. [...] Ik heb een tijdje in dat tentje geslapen ook ja. [...] Gewoon recht voor mijn deur. Dat is gelijk dat ik ging barbecueën ook recht voor mijn deur en ik wist niet dat dat niet mocht. [...] Ge moet daar in een straal van 500 meter van wegblijven.” (Daan, jongere van 23 jaar)

Daan moest, nadat hij uit zijn sociale woonst werd gezet, op een straal van 500 meter van deze woning wegblijven. Hij vertelde tijdens het interview dat hij hier niet van op de hoogte was en omdat hij met zijn tentje vlak naast die woning stond, werd de tent in beslag genomen. Er werd eerder op een repressieve manier met de situatie omgegaan, zonder Daan een andere optie aan te bieden. Voor jongeren in dak- en thuisloosheid dwingt de zoektocht naar een veilige slaapplek hen soms tot praktijken die door de wet niet worden aanvaard. Tenslotte vertelden enkele jongeren tijdens hun dakloze periode gebruik te hebben gemaakt van hotels om even tot rust te komen en zichzelf te kunnen opfrissen, ook wanneer ze de kosten ervan niet konden betalen waardoor ze schulden maakten.

In sommige gevallen kan de hulpverlening op een andere manier dan bedoeld een tijdelijke oplossing bieden. Zo surfen jongeren mee op de hulpverlening of diensten waar hun vrienden al gebruik van maken. Wanneer bijvoorbeeld een jongere in een opvang, onthaalhuis of andere residentiële voorziening verblijft, gebeurt het wel eens dat andere vrienden die ook geen vaste woning hebben, zonder dat het toegelaten is, komen logeren. Andere jongeren blijven dan weer langer in de residentiële voorziening waar ze verbleven om niet op straat te moeten slapen. Daan bijvoorbeeld ontdekte na zijn verblijf in een psychiatrisch ziekenhuis dat hij uit zijn appartement was gezet. Omdat hij geen andere mogelijkheid had om te slapen heeft

hij zich opnieuw ingeschreven in diezelfde psychiatrische afdeling waar hij weer voor even kon verblijven.

Er zijn gevallen waarin jongeren heel ver moeten gaan om tijdelijk op een degelijke plaats te kunnen slapen.

“En ik heb ook al verhalen gehoord, maar of dat dat... van rijke vrouwen die dakloze jongeren in huis nemen voor seksuele dingen en die dan wel wat geld en dingen geven. Maar dat is eigenlijk gewoon die gasten bijna uitbuiten hé. [...] Van een andere jeugdwerker heb ik dat ook al gehoord en van één van onze jongeren heb ik dat zo... hij heeft het nooit zo benoemd, maar tussen de regels hebben we zo zelf het verhaal een beetje samen gepuzzeld. [...] En die jongeren gaan dat ook niet zeggen want dat is ook weer schaamte hé.” (Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie)

Philip heeft het hier over kost en inwoon in ruil voor seksuele handelingen. Hierbij wordt er misbruik gemaakt van de kwetsbare positie van de jongeren. Seksueel misbruik is een zeer gevoelig onderwerp dat vaak gepaard gaat met schaamte en misschien daarom weinig besproken wordt. Hierdoor is het voor jeugd(welzijns)werkers moeilijk om er op in te spelen.

Inkomen en basisbehoeften

Omdat niet elke jongere kan rekenen op een leefloon of ander vast inkomen of omdat dit vaak ook onvoldoende is om zichzelf te voorzien in het minimale dat ze nodig hebben, proberen jongeren op een informele manier aan geld of behoeften te geraken. Zo gaan sommige jongeren dealen, doen ze aan zwartwerk, verkopen ze gestolen goederen die ze zelf niet nodig hebben, halen ze voedsel uit de vuilbakken of stelen ze wat ze nodig hebben uit de winkel. Joachim vertelde tijdens het interview dat, wanneer hij naar de winkel ging, hij eten in zijn zakken stak en aan de kassa slechts enkele producten betaalde. Zo viel het niet op en kon hij net rondkomen met zijn erg beperkte budget. Ook Thomas kwam niet rond als hij niet af en toe iets zonder betalen meenam uit de winkel. Hij nam niet alleen eten, maar ook ondergoed en zeep mee om zich te kunnen opfrissen. De jongeren zijn hierdoor schuldig aan onwettige praktijken. Maar bekeken vanuit een mensenrechtenperspectief kan wel begrepen worden waarom de jongeren op deze manier handelen, aangezien ze zichzelf anders niet in hun basisbehoeften kunnen voorzien.

Gebruik maken van de openbare faciliteiten

Jongeren gaven in de gesprekken aan gebruik te maken van de openbare faciliteiten. Onder andere het openbaar vervoer lijkt iets waar ze graag gebruik van maken om zich te verplaatsen, maar vooral om even op te warmen tijdens de koudere maanden. Jongeren kunnen er uren blijven opzitten en trekken zo van stad naar stad. In de zomer wordt dan weer afkoeling gezocht in fontein. Thomas trok tijdens zijn periode op straat 's nachts naar een fontein in een park om zich er te wassen of op te frissen.

5.3 Ambities en toekomstdromen

De toekomstperspectieven en ambities van de jongeren kunnen opgedeeld worden in individuele toekomstdromen en maatschappelijke ambities. De individuele toekomstdromen slaan op wat de jongeren voor zichzelf willen bereiken of waar ze zichzelf in de toekomst zien. De maatschappelijke ambities zijn de wensen die jongeren hebben naar het beleid toe. Door hun ervaring met dak- en thuisloosheid weten ze als geen ander wat ontbreekt in het huidige beleid of in de huidige structuur van de hulpverlening om jongeren in een gelijkaardige situatie te helpen.

5.3.1 Individuele toekomstdromen

De situatie waarin jongeren zich bevinden en de maatschappelijke beperkingen die ze daardoor ondervinden, zorgen ervoor dat het voor sommige jongeren niet meer evident is om op een positieve manier naar de toekomst te kijken.

Op de vraag hoe hij zijn toekomst ziet, antwoordt Sander: "Geen idee, maken dat ik hier weg kom." Sander ziet voor zichzelf geen toekomst in België door de hoge kosten. Hij zou liever naar een land trekken waar het goedkoper is en waar mensen minder "schijnheilig" zijn, zo zegt hij. Aan België kan hij niets positief meer toeschrijven en hij heeft geen vertrouwen meer in de mensen en de overheid. "Welke dromen hebben we hier? Niks nog, alles is verloren." (Veldnotities, 16 december 2021)

Dat Sander tijdens zijn leven steeds opnieuw geconfronteerd werd met teleurstellingen en obstakels heeft grote effecten op zijn toekomstbeeld. Zijn geloof om uit de situatie waarin hij

nu zit te geraken, is weg. Daarom wil hij volledig opnieuw kunnen beginnen op een nieuwe locatie, waar het volgens hem wel mogelijk is een goed leven uit te bouwen. Met dezelfde insteek, namelijk een beter leven opbouwen, is Sami op zijn 18 jaar naar België getrokken. Maar telkens wanneer hij iets probeert te realiseren in functie van zijn dromen botst hij op de muren van de wetgeving. Tijdens het interview vertelde hij dat hij wel toekomstdromen heeft maar deze niet wilt delen uit schrik dat ze dan zeker niet zullen uitkomen. Ondanks hun vaak moeilijke situatie zijn er ook jongeren die durven dromen van een mooie toekomst.

Wanneer ik Liam vraag naar zijn toekomstdromen, vertelt hij dat hij vooral stap voor stap aan zichzelf wilt werken. Hij heeft heel wat trauma's opgelopen tijdens zijn jeugd, zoals het overlijden van zijn vader, en tijdens zijn periode op straat. Hij voelde zichzelf toen heel vies door alle dagen dezelfde kleren en ondergoed te dragen. "Ge stinkt, u kleren zien er niet uit, dat was fucked up", zegt hij zelf. Dit heeft nog steeds een impact op hoe hij naar zichzelf kijkt. Om dat gevoel van hem af te zetten doucht hij meerdere keren per dag nu hij een eigen woning heeft. Daarnaast kampt hij ook met zelfmoordneigingen waarvoor hij nu naar een psycholoog gaat. Hij vindt het vooral moeilijk om te verwerken wat hij heeft meegemaakt tijdens zijn dakloze periode. "Als ik volgend jaar zou vergeten dat ik dakloos was, zou ik content zijn." Naast het werken aan zijn trauma's wil hij ook zijn zelfstandigheid herwinnen. Momenteel worden zijn betalingen voor hem geregeld maar eens hij dat niet meer zo stressvol gaat vinden, wil hij dat leren voor zichzelf te doen. Hij wil zich ook vooral bewijzen ten opzichte van zijn mama: "Ik ga tonen aan mama dat ik iets van mijn leven heb gemaakt." (Veldnotities, 13 december 2021)

De toekomstwensen die Liam voor zichzelf voor ogen heeft, zijn vooral gericht op een herstel van zijn dakloze periode en zijn mentale welzijn. Over het algemeen lijken de dromen van de jongeren die hun verhaal vertelde vooral gericht op wonen, opleiding en werk. Zo wil Louis een eigen huis met een tuin waarin hij een jacuzzi kan zetten. Omdat hij al ervaring heeft in de horeca, is hij in die sector op zoek naar een job. Hij ziet het positief in en ziet zijn dromen wel uitkomen. Ook Joachim wijst op het belang van een eigen woning. Voor hem is een woning hebben de eerste stap. Het is een plek om tot rust te komen en van daaruit te kunnen gaan werken:

"Ik kan moeilijk gaan werken als ik nergens een plek heb die ik 'thuis' kan noemen. Dat gaat niet, snapt ge? Ge moet ergens eerst op uw gemak kunnen zitten voor dat ge dan iets van uw eigen kunt maken en zo." (Joachim, jongere van 24 jaar)

Nu Joachim een eigen woning heeft waar hij zich veilig voelt en op zijn gemak zit, heeft hij zijn opleiding weer aangevat. Ook Arno wil, nu hij een eigen appartement heeft, graag zijn opleiding aan de hogeschool afwerken. Maar omdat het studiegeld niet betaald was, werd hij tijdelijk geschorst. In uitzonderlijke gevallen kan de school tussenkomen om de kosten voor zich te nemen, maar het is afwachten tot de aanvraag wordt aanvaard. Als dat niet in orde raakt, zou Arno zijn opleiding moeten stopzetten. Twee maanden na het interview, wist hij te vertellen dat zijn aanvraag werd goedgekeurd en dat hij zijn opleiding kan voortzetten.

5.3.2 Maatschappelijke ambities

De maatschappelijke ambities die jongeren voor ogen hebben, gaan over veranderingen die ze willen zien in het beleid of in de hulpverlening zodat jongeren in een gelijkaardige situatie in de toekomst beter geholpen worden. Wanneer tijdens de gesprekken gevraagd werd naar deze maatschappelijke ambities, kwamen drie grote groepen ambities naar boven die hieronder beschreven worden.

Meer aandacht voor de ervaringskennis van jongeren

“Ik wil gewoon dat het verandert voor de jongeren.” (Liam, jongere van 21 jaar)

De jongeren die deelnamen aan het onderzoek deden dit vooral vanuit de overtuiging om op die manier te kunnen bijdragen aan een sterker beleid voor jongeren in dak- en thuisloosheid. Zij bezitten waardevolle ervaringskennis die ze heel graag met beleidsmakers willen delen. Zo wil Thomas dat er een groot overleg komt met zowel beleidsmakers, professionals in de hulpverlening als jongeren met ervaring in de dak- en thuisloosheid. Hij zou daar heel graag zelf aan deelnemen om drempels voor jongeren in zijn situatie bloot te leggen.

Daarnaast kunnen jongeren met hun ervaringskennis ook andere jongeren in een gelijkaardige situatie ondersteunen. Liam heeft zich ingeschreven als vrijwilliger in de nachtopvang. Hij hoopt met zijn ervaringskennis andere jongeren in dak- en thuisloosheid te kunnen ondersteunen, wegwijs te maken in het hulpverleningsaanbod en hen aan te moedigen niet op te geven.

Opvang en wonen

Jongeren die geen slaappleats hebben, kunnen inbellen in de nachtopvang. Maar zoals bleek uit de verhalen, voelen veel jongeren zich daar niet veilig of op hun gemak. Tijdens de interviews was dit een veelbesproken onderwerp waarbij de jongeren alternatieven voorstelden. Zo zouden ze graag een nachtopvang willen waar alleen jongeren terechtkunnen zodat ze in een veilige omgeving kunnen overnachten. Daarnaast vroegen de jongeren om een vast opvanginitiatief afgestemd op hun noden. Zo wil Sander een gebouw waar alleen jongeren verblijven die dan elk een kamer hebben. Liam voegt eraan toe dat daarbij aansluitende ondersteuning en hulpverlening van groot belang zijn als hefboom naar een eigen woning. Een sterk beleid voor jongeren in dak- en thuisloosheid moet ook verder kijken dan tijdelijke woonoplossingen.

Tijdens de interviews kwamen ook enkele voorstellen voor structurele oplossingen naar boven, zoals het housing first principe. Michiel spreekt over een basiswoning waardoor mensen hun eigen plek hebben. Thomas wil geen tijdelijke opvangstructuur maar een vaste thuis voor jongeren van waaruit ze hun leven verder kunnen uitbouwen. Daarnaast is de vraag naar meer investeren in woningen groot. Eerder werd aangehaald in wat voor slechte staat de woning van Sander is. Hij en andere jongeren vragen om de staat van de huidige woningen aan te pakken, maar ook om meer te investeren in sociale woningen. De wachtlijsten zijn zo lang dat jongeren jaren moeten wachten eer ze beroep kunnen doen op een sociale woning.

“En als er gewoon te weinig woningen zijn, sociale woningen, zorg dan dat ze op de private woonmarkt gesubsidieerd kunnen verblijven hé. En die wachtlijsten zijn geschift hé, dat dat zo lang is.” (Philip, jongerenwerker armoedeorganisatie)

Financiële ondersteuning

Enkele jongeren waarmee werd gesproken kampen met schulden, waardoor het moeilijk is voor hen rond te komen. Sander bijvoorbeeld vertelde dat hij vijf jaar op straat heeft geleefd en gedurende die periode niets heeft betaald. Hij had onder andere boetes door het zwartrijden op het openbaar vervoer, openstaande schoolrekeningen, een onbetaald gsm-abonnement en onbetaalde hotelrekeningen, waardoor hij een schuld van ongeveer 15 000 euro heeft opgelopen. Het leefloon dat hij nu krijgt, is in zekere zin beperkt maar geeft hem wel een bepaalde zekerheid: “Ze zeggen dan: als ge werkt, krijgt ge uw leefloon niet meer” (Sander, jongere van 23 jaar). Als hij zou gaan werken, zou hij zijn leefloon verliezen en zou al wat hij verdient naar die schulden gaan. Omdat het zo een groot bedrag is en hij daarbij

ook de kosten van de advocaat moet betalen, heeft hij geen hoop dat dat snel afbetaald geraakt. Hij vraagt dus naar een realistischer afbetalingsplan, dat rekening houdt met zijn complexe situatie die aan de grondslag ligt van de schulden en dat hem een perspectief biedt. Zonder dat perspectief ziet hij er geen beginnen aan.

Michiel denkt verder dan kortdurende financiële ondersteuning voor wie er nood aan heeft, maar wil een structureel basisinkomen dat voor iedereen gegarandeerd is.

“Dan hebt ge de zekerheid van ‘ik ga niet doodgaan’, ‘ik ga niet sterven van armoede.’”
(Michiel, jongere van 23 jaar)

De armoede waarin de jongeren opgroeien en de dak- of thuisloze situatie waarin ze zijn beland, brengt heel wat stress met zich mee. De zekerheid van een bepaald basisinkomen te hebben, zou de jongeren in zekere mate toch een bepaalde rust moeten bieden. Hierdoor zouden ze meer de ruimte krijgen voor zichzelf en hun toekomst, en komen we als maatschappij een stap dichterbij het realiseren van een menswaardig bestaan voor iedereen.

6 Concluderende reflecties

6.1 Onderzoeksobjectief en -vraag

Aan de hand van dit onderzoek werd getracht een beter inzicht te krijgen in de leefwereld van jongeren in dak- en thuisloosheid en de maatschappelijke, institutionele en relationele context die dat beïnvloedt. Op deze manier werd geprobeerd volgende vraag te beantwoorden: *Welke dynamieken zitten er verscholen achter (verborgen) dak- en thuisloosheid bij jongeren in Gent?* Om hierop een antwoord te bieden, werd vertrokken vanuit de ervaring van de jongeren in dak- en thuisloosheid zelf. Door met hen in gesprek te gaan, werd meer inzicht verworven in de dynamische trajecten die de jongeren mee richting dak- en thuisloosheid sturen, in de verschillende hulpbronnen die ze gebruiken of creëren om met de situatie om te gaan en de toekomstperspectieven die de jongeren zowel individueel als maatschappelijk voor ogen hebben.

6.2 Bijdrage aan de bestaande theorievorming

6.2.1 Jongeren in dak- en thuisloosheid als ervaringsdeskundigen

Dit onderzoek vertrekt vanuit de ervaring van de jongeren in dak- en thuisloosheid zelf, die als ervaringsdeskundigen van hun eigen situatie worden beschouwd. Zij beschikken over een geheel andere kennis dan de theoretische kennis, namelijk de ervaringskennis. Boone et al. (2018b) stellen dat Europese samenlevingen mensen in armoede nog steeds niet erkennen als volwaardig burger in sociale interacties maar hen zien als ‘tweederangsburger’ en dat erkenning, waardigheid en respect hen nog te vaak wordt ontnomen. Het erkennen van hun kennis impliceert dat de inzichten van mensen die in armoede leven, worden gewaardeerd en dat ze niet alleen als experts worden beschouwd van hun eigen problemen en ervaringen maar ook als volwaardige burgers die over volwaardige kennis beschikken met betrekking tot ongelijkheid, beleid, sociale instellingen en structuren (Boone et al., 2019a). Door te luisteren naar de ervaring van jongeren kwam heel andere kennis naar boven omtrent structurele ongelijkheid en de impact ervan op de complexe situaties van jongeren in dak- en thuisloosheid.

Krumer-Nevo (2015) kadert het inzetten van ervaringsdeskundigen en dus het invoegen van die ervaringskennis in de sociale werkpraktijken binnen het poverty-aware paradigma. In tegenstelling tot het conservatief en structureel paradigma waarbij de professionele kennis als objectieve waarheid wordt beschouwd, gaat het poverty-aware paradigma uit van een kritisch-constructivistische benadering die verkregen wordt in relatie met de mensen die ervaring hebben in de armoede (Krumer-Nevo, 2015). Dit onderzoek bouwt verder op deze theorie door niet de professionele kennis als startpunt te nemen maar net de interactie met de jongeren als bron van kennis te beschouwen.

6.2.2 Interactie tussen context en leefwereld

De aspecten die mee richting dak- en thuisloosheid sturen, werden gebaseerd op het model van Busch-Geertsema et al. (2010). In tegenstelling tot het oorspronkelijke model krijgen de persoonlijke factoren in dit onderzoek een andere insteek. Na het analyseren van de gesprekken met de jongeren blijkt dat het niet om een persoonlijk kenmerk van de jongeren gaat maar om een vorm van handelingsvrijheid die beïnvloed wordt door de context. Daarom werd in dit onderzoek gekozen ‘persoonlijke factoren’ te vervangen door ‘personal agency’. Op deze manier komt de nadruk meer te liggen op de strategieën die jongeren hanteren om

met moeilijke omstandigheden om te gaan en keuzes die jongeren maken in verband met de invloeden van hun context. Dewanckel et al. (2021) riepen al eerder op in onderzoek binnen sociaal werk rekening te houden met de interactie tussen de individuele agency van mensen en de structurele hulpbronnen die hun context ter beschikking stelt. Dit vanuit de idee dat de ervaringen, strategieën en levenstrajecten van mensen die dynamisch van aard zijn (leefwereld) verweven zitten met de structurele aspecten van onze maatschappij (systeem) (Dewanckel et al., 2021). Bij de analyse van de gesprekken met de jongeren werd dan ook duidelijk dat een strikte opdeling tussen leefwereld en systeem niet mogelijk is, waardoor het van belang is de linken tussen de aspecten van de context en de agency te blijven zien.

Door de verschillende aspecten van de context en de agency van de jongeren zelf die hen richting dak- en thuisloosheid sturen, zijn hun trajecten heel uiteenlopend en kan er dus niet gesproken worden van dé dakloze jongere. Ook Josephine Ensign (2006) spreekt over “many paths to homelessness”. Ze stelt dat in de ontwikkelde landen, zoals de Verenigde Staten, de meerderheid van de jongeren in dak- en thuisloosheid in die situatie zijn terechtgekomen door onhoudbare thuissituaties waarin er sprake is van verwaarlozing en fysieke, emotionele en/of seksuele uitbuiting (Josephine Ensign, 2006), iets wat regelmatig terugkwam in de verhalen van de jongeren. Toch is het belangrijk de situaties van deze jongeren niet te veralgemenen en blijven oog te hebben voor de diversiteit en trajecten die de jongeren afleggen. Deze kunnen niet louter als lineair pad gezien worden met een oorzaak-gevolg-relatie, maar kunnen eerder gezien worden binnen een web van keuzes en contextuele aspecten die telkens op elkaar inspelen.

Een van de aspecten binnen de context is discriminatie als structurele omgeving. De jongeren worden niet alleen gediscrimineerd tijdens hun dak- en thuisloze periode waardoor de uitdaging om uit de situatie te geraken nog moeilijker wordt, maar ervaren ook vóór die periode discriminatie waardoor ze meer richting dak- en thuisloosheid worden gestuurd. Jongeren worden niet alleen gediscrimineerd op basis van afkomst maar ook op basis van hun socio-economische status, dat onder andere het verkrijgen van een leefloon of het hebben van een laag opleidingsniveau inhoudt. Ganty (2021) stelt dat hoewel veel nationale, Europese en internationale wetgevingen discriminatie verbieden op basis van verschillende gronden, waaronder ook socio-economische status, dit in praktijk nauwelijks wordt toegepast. De jongeren binnen dit onderzoek worden onder andere omwille van de discriminatie die ze ervaren ontzegd van hun recht op wonen en hun recht op een menswaardig bestaan.

6.2.3 Formele en informele hulpbronnen

Dak- en thuisloosheid zet jongeren in een kwetsbare positie waardoor hun toegang tot hulpbronnen belemmerd wordt. Josephine Ensign (2006) beschrijft dat jongeren in dak- en thuisloosheid regelmatig te maken krijgen met pijnlijke ervaringen bij instituties, waardoor ze er wantrouwig tegenover staan. Om die reden doen enkele jongeren binnen dit onderzoek beroep op praktijkwerkers waarmee ze wel een vertrouwensband hebben kunnen opbouwen om zo de drempel te verlagen.

Een van de meest besproken formele hulpbronnen was de nachtopvang, die voor jongeren een zeer negatieve bijklank heeft. Daarnaast ervaren de jongeren ook moeilijkheden met andere opvanginitiatieven zoals onthaalhuizen. Uit het onderzoek van Ha et al. (2015) blijkt dat jongeren over het algemeen weinig gebruik maken van geïstitutionaliseerde opvanginitiatieven omwille van verschillende drempels. Gebruik maken van een opvanginitiatief draagt stigma met zich mee, wat niet alleen impact heeft op hoe de buitenwereld naar hen kijkt maar ook op hoe de jongeren naar zichzelf kijken (Ha et al., 2015). Anderzijds vervult het onafhankelijk zijn van opvanginitiatieven volgens Ha et al. (2015) ook een trots of wens van jongeren om zelfredzaam te zijn. Dat jongeren hun plan willen kunnen trekken kwam ook in dit onderzoek terug, hoewel er op een ruimere manier naar gekeken kan worden. Het gebruik maken van opvanginitiatieven op een creatieve manier en op die manier zelf hulpbronnen creëren, wordt binnen dit onderzoek ook beschouwd als een vorm van zelfredzaamheid.

Reid & Klee (1999) beschrijven wat het informele netwerk voor jongeren in dak- en thuisloosheid kan betekenen. Aan hun informele netwerk kunnen ze advies vragen en rekenen op praktische en emotionele steun. Hoewel de jongeren die deelnamen aan het onderzoek lieten blijken hier nood aan te hebben, is voor sommige jongeren het netwerk zeer beperkt of blijven ze bewust weg van andere mensen.

6.3 Implicaties voor beleid en praktijk

Omdat dit onderzoek vertrekt vanuit de verhalen van de jongeren in dak- en thuisloosheid zelf, wordt er een blik op dak- en thuisloosheid geworpen vanuit hun perspectief. De ervaringen van deze jongeren worden als volwaardige ervaringskennis beschouwd die mee opgenomen moet worden in het bestrijden van armoede en meer specifiek dak- en thuisloosheid. Op deze manier wordt er tegemoet gekomen aan het pleidooi van ATD Fourth World (2020) dat de

ervaringskennis als complementair moet beschouwd met professionele kennis. Hierdoor wordt er naast wetenschappelijk onderzoek over bepaalde structuren van de maatschappij en van ondersteuningsmethoden ook inzicht verworven in hoe jongeren in dak- en thuisloosheid dit zelf beleven en in de beperkingen die de maatschappelijke structuren jongeren in een kwetsbare positie opleggen. Door te vertrekken van jongeren als ervaringsdeskundigen wordt er bijgedragen aan de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting waarbij het erkennen ervaringskennis een belangrijke voorwaarde is (Krumer-Nevo, 2005).

Verder draagt dit onderzoek bij aan meer inzichten voor een beter (lokaal) beleid rond dak- en thuisloosheid. Door het gebrek aan kennis over jongeren in dak- en thuisloosheid en wat door hen als volwaardige ondersteuning beschouwd wordt om uit hun situatie te geraken, is het moeilijk een (lokaal) beleid af te stemmen op hun noden. Dankzij de verhalen die jongeren binnen dit onderzoek deelden, is er meer inzicht in hun situatie en kunnen er stappen gezet worden richting een menswaardig beleid op hun maat. Niet alleen was het mogelijk drempels en realistische oplossingen af te leiden uit de verhalen van de jongeren, maar daarnaast kwamen de jongeren zelf met concrete aanbevelingen voor het beleid. Veel jongeren binnen het onderzoek hebben omwille van hun situatie nagedacht over hoe de maatschappij zou moeten georganiseerd worden om mensen in een kwetsbare situatie te ondersteunen en te includeren in de samenleving. Ze dachten zowel selectieve als universele maatregelen uit. De selectieve maatregelen zijn afgestemd op jongeren in dak- en thuisloosheid om ongelijkheden op te heffen, zoals het voorzien van opvanginitiatieven. De universele maatregelen doelen erop een menswaardig leven voor iedereen te voorzien door preventief in te zetten op voldoende bestaansmiddelen en kansen voor iedereen, zoals onder andere het basisinkomen.

Ten slotte werden de resultaten die uit de gesprekken met de jongeren kwamen, teruggekoppeld naar verschillende praktijkwerkers die met jongeren in dak- en thuisloosheid aan de slag gaan aan de hand van een focusgroep. Binnen deze focusgroep ontstond dialoog omtrent de herkenbaarheid van de complexe dynamische trajecten, de drempels en sterke aspecten van het hulp- en dienstverleningsaanbod waar de praktijkwerkers ook deel van uitmaken en hun visie op de maatschappelijke ambities voor de toekomst. Op die manier werden de resultaten niet alleen al naar buiten gebracht maar werd ook een ruimte gecreëerd hierover te reflecteren. Tijdens de focusgroep kwam naast kritiek op de nacht- en crisisopvang omwille van de ontoegankelijkheid en de onveiligheid, ook de zoektocht naar meer betekenisvolle vormen van opvanginitiatieven aan bod. Door het gebrek hieraan worden hulpverleners gedwongen zelf noodoplossingen te creëren die erbarmelijk zijn. Er is dus een

dringende nood aan tijdelijke en structurele woonzorginitiatieven met blijvende professionele opvolging en begeleiding.

6.4 Sterktes en beperkingen van het onderzoek

Het wonen in een niet-conventionele ruimte of overnachten bij familie en vrienden wordt begrepen onder ‘verborgen dak- en thuisloosheid’. Meer dan 65% van de jongvolwassenen in dak- en thuisloosheid zit in een situatie van verborgen dak- en thuisloosheid, waarbij nog niet eens de minderjarige jongeren meegerekend zijn (Vermeir & Samyn, 2021). Dat wilt dus zeggen dat de grote meerderheid van de jongeren niet gekend is bij opvanginitiatieven of ’s nachts niet te vinden is op openbare plaatsen. Daarbij komt nog dat jongeren in dak- en thuisloosheid, door pijnlijke ervaringen met volwassenen en instituties die hen beschadigd hebben, wantrouwig kunnen staan ten opzichte van onderzoekers. Omwille van dat wantrouwen en hun kwetsbare onstabiele situatie waardoor ze een mobiele levensstijl hanteren, is het een uitdaging jongeren in dak- en thuisloosheid te bereiken en warm te maken voor onderzoek (Josephine Ensign, 2006). Hierdoor is de groep jongeren die hun verhaal vertelde niet representatief aan de diversiteit van jongeren in dak- en thuisloosheid in Gent. Het zijn vooral de meest mondige jongeren die aan het onderzoek hebben deelgenomen.

In vergelijking met de drie grote groepen jongeren die uit de tellingen in verschillende Belgische steden naar boven kwamen als ongeveer even groot in aantal (Demaerschalk & Hermans, 2022), was de verdeling van de groepen binnen dit onderzoek minder gelijk. Er werd in gesprek gegaan met vijf jongeren zonder verleden in de (jeugd)hulpverlening, vier jongeren die wel ervaring hebben met de (jeugd)hulpverlening en slechts één nieuwkomer. Hierdoor kon het perspectief van jonge nieuwkomers in dak- en thuisloosheid moeilijk in beeld gebracht worden.

Daarnaast heeft slechts één vrouwelijke jongere deelgenomen aan het onderzoek. Hoewel uit de telling blijkt dat iets meer dan 40% van de jongvolwassene daklozen vrouw is (Vermeir & Samyn, 2021), wordt dit niet weerspiegeld binnen dit onderzoek. Enerzijds leken ze moeilijker bereikbaar te zijn, anderzijds leken de meisjes waarmee wel contact werd opgenomen minder geneigd deel te nemen aan onderzoek.

De leeftijdsafbakening van de jongeren voor dit onderzoek werd gebaseerd op de definitie van het European Framework for Defining Youth Homelessness dat jongeren definieert tussen de

leeftijd van 13 en 26 jaar (FEANTSA, 2020a, p. 1). Desondanks heeft de jongste deelnemer aan het onderzoek al de leeftijd van 18 jaar en werd er niet met minderjarigen in gesprek gegaan. Enkele participanten hadden al ervaring in dak- en thuisloosheid toen ze nog minderjarig waren. Maar een deelnemer vinden die op het moment van het onderzoek minderjarig was, is niet gelukt.

Desondanks biedt dit onderzoek meer inzicht in de leefwereld van jongeren in dak- en thuisloosheid vanuit het perspectief van de jongeren zelf. Op die manier worden drempels en keuzes blootgelegd die minder vanzelfsprekend zijn voor iemand die buiten deze situatie staat. De motivatie van enkele jongeren om deel te nemen aan het onderzoek lag in de hoop op die manier bij te dragen aan een beter beleid voor jongeren in dak- en thuisloosheid. Via hun deelname konden ze hun stem laten horen en daarmee machtsstructuren blootleggen en relevante beleidsaanbevelingen meegeven.

6.5 Toekomstscenario's voor toekomstig onderzoek

In deze sectie worden enkele suggesties aangehaald voor toekomstig onderzoek. Om te beginnen kan dit onderzoek aangevuld worden met de visie van de jongeren die binnen dit onderzoek amper of niet aanwezig waren. Zo bijvoorbeeld kan gekeken worden naar de specifieke situatie van meisjes. Daarnaast zou ook onderzoek gericht op enkel minderjarigen relevant zijn. Omwille van hun kwetsbare positie door de jonge leeftijd en de daaraan gekoppelde vormen van onderbescherming, is het belangrijk deze perspectieven op te nemen in onderzoek. De rechten van jonge nieuwkomers daarentegen zijn heel anders waardoor onderzoek naar deze jongeren een uitbreiding kan zijn op de beperkte inzicht in hun situatie die binnen dit onderzoek verkregen werd.

Vervolgens zou het relevant zijn de uitvoering en impact van enkele beleidsmaatregelen die de jongeren voorstelden onder de loep te nemen. De uitwerking en interpretatie van bepaalde maatregelen kan nog steeds voor drempels en structurele ongelijkheid zorgen. Er moet nagegaan worden of de ondersteuning voor jongeren met nieuwe beleidsmaatregelen echt stappen vooruit zet en onderbescherming tegengaat.

Tenslotte zou er als vervolg op dit onderzoek een studie gedaan kunnen worden naar de psychische en fysieke impact die dak- en thuisloosheid op jongeren heeft vanuit een sociaal-ruimtelijk perspectief op wonen. Enkele jongeren spreken over trauma's en kwetsuren die ze

nog lang nadat ze een woonst vonden met zich meedragen. Hun complexe situatie stopt niet bij het vinden van een degelijke woning. Naast een dak boven het hoofd moet deze woning ook echt een thuisgevoel kunnen bieden. Hierdoor is een onderzoek naar de betekenis die jongeren met ervaring in dak- en thuisloosheid aan hun woonst geven zeker relevant.

7 Referentielijst

- Alanen L (2004) Theorizing children's welfare. In: *New Perspectives on Childhood*, University of Leeds, UK, 12–13 November 2004.
- ATD Fourth World. (2020, oktober). *Guidelines for the Merging of Knowledge and Practices when working with people living in situations of poverty and social exclusion*. http://4thworldmovement.org/wp-content/uploads/2013/05/Guidelines_for_the_Merging_of_Knowledge_and_Practices.pdf
- Becker, H. J. (2000). Who's wired and who's not: Children's access to and use of computer technology. *The future of children*, 44-75.
- Belgische Federale Overheidsdiensten. (2022, 31 maart). *Vroegtijdige schoolverlaters*. statbel.be. Geraadpleegd op 5 april 2022, van <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/opleidingen-en-onderwijs/vroegtijdige-schoolverlaters#figures>
- Beresford, P., & Croft, S. (2004). Service Users and Practitioners Reunited: The Key Component for Social Work Reform. *British Journal of Social Work*, 34(1), 53–68. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch005>
- Bisschop Boele, E. (2018). Etnografisch onderzoek: het perspectief van de ander. *Cultuur + educatie*, 17(50), 85-93.
- Bogaerts, N. (2019, 28 januari). *Te veel mensen wonen in een barslecht huis*. Sociaal.Net. <https://sociaal.net/achtergrond/de-onzichtbare-wooncrisis/>
- Boone, K., Roets, G., & Roose, R. (2018a). Social work, participation, and poverty. *Journal of Social Work*, 19(3), 309–326. <https://doi.org/10.1177/1468017318760789>
- Boone, K., Roets, G., & Roose, R. (2018b). Social Work, Poverty and Anti-Poverty Strategies: Creating Cultural Forums. *The British Journal of Social Work*, 1–19. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcy006>

- Boone, K., Roets, G., & Roose, R. (2019a). Learning to play chess: How to make sense of a politics of representation with people in poverty. *Social Policy & Administration*, 53(7), 1030–1044. <https://doi.org/10.1111/spol.12477>
- Boone, K., Roets, G., & Roose, R. (2019b). Raising critical consciousness in the struggle against poverty: Breaking a culture of silence. *Critical Social Policy*, 39(3), 434–454. <https://doi.org/10.1177/0261018318820233>
- Brackertz, N., Fotheringham, M. & Winter, I. (2016). Effectiveness of the homelessness service system, AHURI Research Paper, Australian Housing and Urban Research Institute Limited, Melbourne. <https://www.ahuri.edu.au/>.
- Bradshaw, J., & Mayhew, E. (2010). Understanding Extreme Poverty in the European Union. *European Journal of Homelessness*, 4, 171–186. <http://www.feantsaresearch.org/IMG/pdf/policy-review-5.pdf>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a>
- Busch-Geertsema, V., Edgar, W., O’Sullivan, E., & Pleace, N. (2010, december). *Homelessness and Homeless Policies in Europe: Lessons from Research*. https://www.researchgate.net/publication/322266822_Homelessness_and_Homeless_Policies_in_Europe_Lessons_from_Research
- Caritas Vlaanderen. (2018, 16 april). *Jonge daklozen komen niet altijd uit kwetsbaar gezin*. Geraadpleegd op 22 april 2022, van <https://caritasvlaanderen.be/nl/pers/jonge-daklozen-komen-niet-altijd-uit-kwetsbaar-gezin>
- Casman, M., Vranken, J., Dierckx, D., Deflandre, D., & Campaert, G. (2010). *Experts by Experience in Poverty & in Social Exclusion* (1ste editie). Garant.
- Coolen, W. (2016, 19 oktober). *Discriminatie op de private huurmarkt*. Sociaal.Net. <https://sociaal.net/opinie/discriminatie-op-private-huurmarkt/>
- Croft, T., & Roberts, M. (2019, 19 november). *Lived Experience Highlighted in New UK Report on Poverty*. ATD Fourth World. <https://www.atd-fourthworld.org/lived-experience-highlighted-in-new-uk-report-on-poverty/>

- Curry, S. R., Baiocchi, A., Tully, B. A., Garst, N., Bielz, S., Kugley, S., & Morton, M. H. (2021). Improving program implementation and client engagement in interventions addressing youth homelessness: A meta-synthesis. *Children and Youth Services Review, 120*, 105691. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2020.105691>
- De Belgische Grondwet.* (2019, 19 juli). senate.be.
https://www.senate.be/doc/const_nl.html#art23
- Debruyne, P., Deleu, H., & Schrooten, M. (2020, 28 mei). *Corona maakt het onzichtbare zichtbaar: migratie verandert dak- en thuisloosheid.* Sociaal.Net. Geraadpleegd op 22 april 2022, van <https://sociaal.net/achtergrond/migratie-verandert-dak-en-thuisloosheid/>
- De Corte, J., Roose, R., Bradt, L., & Roets, G. (2017). Service Users with Experience of Poverty as Institutional Entrepreneurs in Public Services in Belgium: An Institutional Theory Perspective on Policy Implementation. *Social Policy & Administration, 52*(1), 197–215. <https://doi.org/10.1111/spol.12306>
- De Decker, P. (z.d.). *Hoog tijd dat het woonbeleid wijzigt.*
https://samenlevingsopbouwgent.be/wp-content/uploads/sites/6/2018/02/FRANK07_Hoog_Tijd_dat_het_woonbeleid_wijzigt.pdf
- De Decker, P. (2002). On the Genesis of Social Rental Agencies in Belgium. *Urban Studies, 39*(2), 297–326. <https://doi.org/10.1080/00420980120102984>
- De Decker, P. (2008). Facets of housing and housing policies in Belgium. *Journal of Housing and the Built Environment, 23*(3), 155–171. <https://doi.org/10.1007/s10901-008-9110-4>
- De Decker, P., & Segers, K. (2013). Chaotic, fluid and unstable: an exploration of the complex housing trajectories of homeless people in Flanders, Belgium. *Journal of Housing and the Built Environment, 29*(4), 595–614. <https://doi.org/10.1007/s10901-013-9367-0>
- Demaerschalk, E., & Hermans, K. (2022, juni). *Dak- en thuisloosheid bij jongvolwassenen: een kwantitatieve kijk.*

- De Vaal, D. (2019, 26 december). *Armoede is een schending van rechten*. MO*. <https://www.mo.be/opinie/armoede-eeen-schending-van-rechten>
- Dewanckel, L., Schiettecat, T., Hermans, K., Roose, R., Van Lancker, W., & Roets, G. (2021). Researching the Non-Take up of Social Rights: A Social Work Perspective. *The British Journal of Social Work*, 52(3), 1416–1434. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab117>
- Dupont, M. (2020, 29 april). *Gent pakt daklozenprobleem aan en start met grote telling*. [vrtnews.be. https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/04/29/gent-pakt-daklozenprobleem-aan-en-start-met-grootse-telling/](https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/04/29/gent-pakt-daklozenprobleem-aan-en-start-met-grootse-telling/)
- EAPN. (2016, 28 april). *Causes of poverty and inequality*. <https://www.eapn.eu/what-is-poverty/causes-of-poverty-and-inequality/>
- Edwards, E. J. (2020). Listening to formerly homeless youth. *Phi Delta Kappan*, 102(4), 52–57. <https://doi.org/10.1177/0031721720978069>
- FEANTSA. (2005, 1 april). *ETHOS Typology on Homelessness and Housing Exclusion*. <https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion>
- FEANTSA. (2017). *ETHOS Light European Typology on Homelessness and Housing Exclusion*. <https://www.feantsa.org/download/fea-002-18-update-ethos-light-0032417441788687419154.pdf>
- FEANTSA. (2020a, 24 maart). *European Framework for Defining Youth Homelessness*. https://www.feantsa.org/download/framework-for-defining-youth-homelessness_final_pdf3614092469143708469.pdf
- FEANTSA. (2020b, 24 maart). *European Framework for Defining Youth Homelessness*. <https://www.feantsa.org/en/report/2020/03/24/european-framework-for-defining-youth-homelessness?bcParent=27>
- Fitzpatrick, S., Kemp, P., & Klinker, S. (2000). *Single Homelessness. An overview of research in Britain*. Policy.

- Formesyn, N., Hennion, W., Reynaert, D., Nachtergaele, S., Roets, G., & Roose, R. (2017, 23 februari). *Kansarm maar niet kansloos*. Sociaal.Net.
<https://sociaal.net/achtergrond/kansarm-maar-niet-kansloos/>
- Fraser, N. (2010). Injustice at Intersecting Scales: On 'Social Exclusion' and the 'Global Poor'. *European Journal of Social Theory*, 13(3), 363–371.
<https://doi.org/10.1177/1368431010371758>
- Ganty, S. (2021). Poverty as Misrecognition: What Role for Antidiscrimination Law in Europe? *Human Rights Law Review*, 21(4), 962–1007.
<https://doi.org/10.1093/hrlr/ngab016>
- Groen Gent. (2020, 30 oktober). *Gent telt daklozen*. Gent.
https://www.groengent.be/daklozentelling_in_gent
- Grunwald, K., & Thiersch, H. (2009). The concept of the 'lifeworld orientation' for social work and social care. *Journal of Social Work Practice*, 23(2), 131-146.
- Ha, Y., Narendorf, S. C., Santa Maria, D., & Bezette-Flores, N. (2015). Barriers and facilitators to shelter utilization among homeless young adults. *Evaluation and Program Planning*, 53, 25–33. <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2015.07.001>
- Huyberechts, P. (2016, 2 september). *Jordy (19) gestorven van honger en dorst op drukste plek van Gent*. Gazet van Antwerpen. https://www.gva.be/cnt/dmf20160902_02450699
- Isin, E. F. (2012). Citizenship after orientalism: an unfinished project. *Citizenship studies*, 16(5-6), 563-572.
- Josephine Ensign, B. (2006). Perspectives and experiences of homeless young people. *Journal of Advanced Nursing*, 54(6), 647–652. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2006.03853.x>
- Kabeer, N. (2005). *Inclusive citizenship. Meanings and expressions*. Zed Press.
- Kallio, K. P., Wood, B. E., & Häkli, J. (2020). Lived citizenship: conceptualising an emerging field. *Citizenship Studies*, 24(6), 713-729.

- Keevers, L., & Rambaldini-Gooding, D. (2020). Practices effective for assisting young people avoid or exit homelessness: Young service recipient's perspectives. *Children and Youth Services Review*, 119, 105492.
- Konings, J. (2021, 17 februari). *Nog nooit was het tekort aan betaalbare huurwoningen zo groot, "Pano" volgt een jaar lang enkele kandidaat-huurders*. vrtnews.be.
<https://www.vrt.be/vrtnews/nl/2021/02/15/te-huur-te-duur/>
- Konings, J. (Reporter), Bontinck, H. (Reporter), & Cooman, I. (Reporter). (2021, 17 februari). Te huur/te duur [reportage in een televisieuitzending]. In Van Boxstael, S. (Eindredacteur) & Seynhaebe, P. (Eindredacteur), *Pano*. Brussel: VRT.
- Kriegman, G. (1983). Entitlement attitudes: Psychosocial and therapeutic implications. *The Journal of the American Academy of Psychoanalysis*, 11(2), 265-281
- Krumer-Nevo, M. (2005). Listening to 'life knowledge': a new research direction in poverty studies. *International Journal of Social Welfare*, 14(2), 99–106.
<https://doi.org/10.1111/j.1369-6866.2005.00346.x>
- Krumer-Nevo, M. (2015). Poverty-Aware Social Work: A Paradigm for Social Work Practice with People in Poverty. *British Journal of Social Work*, 46(6), 1793-1808.
<https://doi.org/10.1093/bjsw/bcv118>
- Ladd, H. F. (2012). Education and Poverty: Confronting the Evidence. *Journal of Policy Analysis and Management*, 31(2), 203–227. <https://doi.org/10.1002/pam.21615>
- Levin, S. (1970). On psychoanalysis of attitudes of entitlement. *Bulletin of the Philadelphia Association for Psychoanalysis*, 20, 1-10.
- Lister, R. (2007). Inclusive citizenship: Realizing the potential. *Citizenship studies*, 11(1), 49-61.
- Maesele, T. (2012). *From charity to welfare rights? A study of social care practices*. Department of Social welfare studies, Ghent, Belgium.

- Naderifar, M., Goli, H., & Ghaljaie, F. (2017). Snowball Sampling: A Purposeful Method of Sampling in Qualitative Research. *Strides in Development of Medical Education*, 14(3). <https://doi.org/10.5812/sdme.67670>
- Oosterlynck, S., Raeymaeckers, P., Coene, J., Delbeke, B., Debruyne, P., & Ghys, T. (2016). *Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2016. Blik op energiearmoede*. Geraadpleegd op 18 oktober 2020, van <https://www.uantwerpen.be/nl/onderzoeksgroep/cresc/publicaties-cresc/jaarboek-armoede/voorgaande-jaarboeken-armoede/jaarboek-2016/>
- Parsell, C., & Clarke, A. (2017). Agency in advanced liberal services: grounding sociological knowledge in homeless people's accounts. *The British Journal of Sociology*, 70(1), 356–376. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12346>
- Pollock, T. (2019, 13 juni). *The Difference Between Structured, Unstructured & Semi-Structured Interviews*. Oliver Parks Consulting LLC - Technology Sector Recruitment Experts. <https://www.oliverparks.com/blog-news/the-difference-between-structured-unstructured-amp-semi-structured-interviews>
- Raeymaeckers, P., Noël, C., Boost, D., Vermeiren, C., Coene, J., & Van Dam, S. (2017). *Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2017. Tijd voor sociaal beleid. Armoedebestrijding op lokaal niveau. Acco*.
- Raffaele Mendez, L. M., & Randle, C. A. (2021). Lifted: A thematic analysis of homeless adolescents' reflections on their lives since beginning a multifaceted, community-based intervention. *Children and Youth Services Review*, 121, 105891. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105891>
- Redant, B., (2006). *Opgeleide ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting in de sociale dienst van het OCMW (Scriptie)*. Bestuurskunde, Hogeschool Gent.
- Reid, P., & Klee, H. (1999). Young homeless people and service provision. *Health & Social Care in the Community*, 7(1), 17–24. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2524.1999.00152.x>
- Roche, S., Barker, J., & Turton, P. (2017). Understanding family conflict as it relates to young people experiencing homelessness. *Parity*, 30(10), 28–30.

Roets, G. (2019, 28 februari). *Armoedebestrijding: Sociale grondrechten als referentiekader* [PowerPoint-slides]. Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek, Universiteit Gent. <https://www.roeselare.be/system/files/elfinder/WorkshopArmoedebestrijding20190228.pdf>

Roets, G., Roose, R., & Bouverne-De Bie, M. (2013). Researching child poverty: Towards a lifeworld orientation. *Childhood*, 20(4), 535–549. <https://doi.org/10.1177/0907568212475101>

Samyn, S., Adeyinka, S., Zemni, S., & Derluyn, I. (2020). Reflections on the interplay between procedural, relational and socio-political ethics in ethnographic research with West-African women working in prostitution in Brussels. *Qualitative Research Journal*, 20(3), 305–315. <https://doi.org/10.1108/qrj-02-2020-0009>

Schiettecat, T. (2016). *Trajectories of poor families in child and family social work*. Ghent University. Faculty of Psychology and Educational Sciences, Ghent, Belgium.

Schiettecat, T., Roets, G., & Vandebroek, M. (2017). Capturing life histories about movements into and out of poverty: A road with pits and bumps. *Qualitative Social Work*, 17(3), 387–404. <https://doi.org/10.1177/1473325016674545>

Schrooten, M., Gérin, E., Schmaal, D., Verbeeck, E., & Deleu, H. (2020, 10 juni). *Verborgен thuisloosheid: 'Het huis waar ik slaap is geen thuis'*. Sociaal.Net. <https://sociaal.net/achtergrond/verborgen-thuisloosheid/>

Somerville, P. (2013). Understanding homelessness. *Housing, theory and society*, 30(4), 384-415.

Stad Gent. (z.d.-a). *Armoedebeleid*. Geraadpleegd op 22 maart 2021, van <https://stad.gent/nl/samenleven-welzijn-gezondheid/ocmw-gent/gent-tegen-armoede/armoedebeleid>

Stad Gent. (z.d.-b). *(Jeugd-) Straathoekwerk*. Geraadpleegd op 24 maart 2022, van <https://stad.gent/nl/samenleven-welzijn-gezondheid/samenleven/jeugd-strathoekwerk>

- Stad Gent. (z.d.-c). *Kinderarmoede*. Geraadpleegd op 22 maart 2021, van <https://stad.gent/nl/samenleven-welzijn-gezondheid/ocmw-gent/gent-tegen-armoede/kinderarmoede>
- Stad Gent. (z.d.-d). *Zo zorgt Gent voor dak- en thuisloze mensen*. Geraadpleegd op 24 maart 2022, van <https://stad.gent/nl/samenleven-welzijn-gezondheid/welzijn/zo-zorgt-gent-voor-dak-en-thuisloze-mensen>
- Stad Gent. (2020a, oktober). *Gent tegen armoede. Armoedebeleidsplan 2020-2025*. <https://stad.gent/nl/samenleven-welzijn-gezondheid/ocmw-gent/gent-tegen-armoede/armoedebeleid>
- Stad Gent. (2020b, 29 oktober). *Alle daklozen in Gent worden geteld om zo beleid beter af te stemmen*. <https://stad.gent/nl/samenleven-welzijn-gezondheid/nieuws-evenementen/alle-daklozen-gent-words-geteld-om-zo-beleid-beter-af-te-stemmen>
- Stas, K., Serrien, L., V., & Menxel, G. (2008). *Jongvolwassenen: Tussen wal en schip*. Beleidsdossier, Berchem: Steunpunt Algemeen Welzijnswerk.
- Swain, J., & Spire, Z. (2020, januari). *View of The Role of Informal Conversations in Generating Data, and the Ethical and Methodological Issues | Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*. FQS. <https://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/3344/4511>
- Vandekinderen, C., Roets, G., Van Keer, H., & Roose, R. (2018). Tackling social inequality and exclusion in education: From human capital to capabilities. *International Journal of Inclusive Education*, 22(1), 1-20.
- Vandenbempt, K., & Demeyer, B. (2003). *Beroepsprofiel: Ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting*. Geraadpleegd van <https://www.delinkarmoede.be/sites/default/files/publications/beroepsprofiel-ervaringsdeskundigen-in-armoede-en-sociale-uitsluiting-hiva.pdf>
- Van Hove, G. (2014). *Qualitative Research for Educational Sciences: second edition*. Pearson Education: Harlow.

Van Regenmortel, T., Demeyer, B. & Vandenbempt, K. (1999). *Ervaringsdeskundigen in de armoede. Meerwaarde en methodieontwikkeling*. Onderzoek in opdracht van vzw De Cirkel. Geraadpleegd op 7 november 2020, van <https://lirias.kuleuven.be/1870975?limo=0>

Vermeir, E., & Samyn, S. (2021, maart). *Telling dak- en thuisloosheid: Lokaal Rapport - Gent*. <https://www.kbs-frb.be/nl/Activities/Publications/2021/20210311NT1>

Verstraete, J., Pannecoucke, I., Meeus, B., & De Decker, P. (2018). Leaving an Institution in Flanders (Belgium): A Road to Homelessness? *Journal of Social Service Research*, 44(5), 665–683. <https://doi.org/10.1080/01488376.2018.1479330>

Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen. (z.d.). *Mag u een sociale woning huren? / Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen*. vmsw. Geraadpleegd op 28 februari 2021, van <https://www.vmsw.be/Home/lk-ben-particulier/Huren-van-een-sociale-woning/Mag-u-een-sociale-woning-huren>

Vlaamse Overheid. (z.d.). *Bevolking onder de armoededrempel*. Statistiek Vlaanderen. Geraadpleegd op 9 december 2021, van <https://statistiekvlaanderen.be/nl/bevolking-onder-de-armoededrempel>

Vlaamse Woonraad. (2011, april). *Wonen en armoede: aanbevelingen voor een woonbeleid gericht op het tegengaan van armoede en sociale uitsluiting*. https://www.wonenvlaanderen.be/sites/wvl/files/wysiwyg/vlaamse_woonraad_advies_201104_wonen_en_armoede_0.pdf

Vlaamse Woonraad. (2013, december). *Naar een versterkt recht op wonen? Aanbevelingen van de Vlaamse Woonraad, met pleidooi voor een Vlaamse woonrechtcommissaris*. https://www.wonenvlaanderen.be/sites/wvl/files/wysiwyg/vlaamse_woonraad_advies_201317_versterkt_recht_op_wonen.pdf

Vranken, J. & Geldof, D. (1992). *Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 1991*. Acco.

vzw De Link. (2018, 29 maart). *Wat doen ervaringsdeskundigen?* Geraadpleegd op 19 oktober 2020, van <https://www.delinkarmoede.be/een-ervaringsdeskundige-inzetten/wat-doen-ervaringsdeskundigen>

Warming, H., & Fahnøe, K. (2017). Social work and lived citizenship. In *Lived citizenship on the edge of society* (pp. 1-22). Palgrave Macmillan, Cham.

Welzijnszorg vzw. (2021, 30 september). *Dossier 2021 "Wonen: een gunst en geen recht?"* Welzijnszorg. Geraadpleegd op 30 april 2022, van <https://welzijnszorg.be/kennisbank/dossier-2021-wonen-een-gunst-en-geen-recht>

Writers, S. (2021, 29 januari). *Homeless Youth And Higher Education*. Affordable Colleges Online. <https://www.affordablecollegesonline.org/homeless-students-guide/>

8 Bijlagen

8.1 Interviewleidraad jongeren

Situatieschets jongere

- Kan je eens wat meer over jezelf vertellen?
- Wat is er zoal gebeurd het laatste jaar in je leven?
- Waar heb je de laatste week verbleven?
- Hoe ben je in deze situatie terechtgekomen?
- Was er voor jou een cruciaal moment waarop het mis liep?
- Wat had volgens jou problemen kunnen voorkomen?
- Hoe ziet een typische dag er voor jou uit?
- Hoe trek je je plan op dit moment?
- Wat betekent voor jou een dak boven je hoofd?

Resources

- Wie zijn op dit moment de belangrijke personen in je leven? En waarvoor kan je op hen beroep doen?
- Van wie krijg je op dit moment hulp?
- Welke ervaring heb je met diensten?
- Krijg je momenteel hulp of ben je hiernaar op zoek? Waarom wel/niet?
- Ben je tevreden over de hulp die je momenteel krijgt?

Aspiraties

- Wat zou je zelf anders aanpakken?
- Waar wil je volgend jaar graag staan? Wat zou jou echt kunnen vooruithelpen?
- Welk advies heb je voor organisaties die werken met jongeren die dak- of thuisloos zijn?
- Wat zou er moeten veranderen voor jongeren in dak- en thuisloosheid om hen beter te helpen?

8.2 Interviewleidraad professionals

- Met welke jongeren/doelgroep werk je vooral? (jeugdhulpverleners, migratieachtergrond, generatiearmoede, jongeren in dak- en thuisloosheid,...)
- Het onderzoek gaat over jongeren in dak- en thuisloosheid, kom je daar veel mee in contact? Hoe kom je er mee in contact?
- Hoe komt het volgens jou dat zo veel jongeren dak- en thuisloos zijn? Hoe komen ze in die situatie terecht?
- Wat zijn drempels voor jongeren?
- Wat is jouw functie? Welk mandaat heb jij in je functie om jongeren te helpen?
- Hoe probeer jij jongeren in dak- en thuisloosheid te helpen? Hoe probeert [de armoedeorganisatie waar je werkt] er te zijn voor die jongeren?
- Welke bestaande hulpbronnen zijn volgens jou effectief? Welke minder?
- Wat denk jij dat jongeren beter zou helpen om uit hun situatie te geraken?
- Wat vind je van het idee van 'housing first'?
- Ik heb al heel wat verhalen over de nachtopvang gehoord, hoe denk jij erover?
- Wat zijn de overlevingsstrategieën van jongeren waar jij weet van hebt?